

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

Допускається до захисту:

в.о. завідувачки кафедри

міжнародних економічних відносин,

кандидат економічних наук, доцент

_____Марія ШКУРАТ

« ____ » _____ 2025 р.

Вплив регіональної економічної інтеграції на розвиток країн

Спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини

Освітня програма: «Міжнародна економіка»

Комплексна кваліфікаційна (бакалаврська) робота

Частина 1. Економічна інтеграція країн Північної Америки

Виконавець: Зоряна КУШКО

Науковий керівник: Марія ВАРЛАМОВА

Частина 2. Процеси регіональної економічної інтеграції країн Європи

Виконавець: Євгеній ПРИЙМАК

Науковий керівник: Марія ШКУРАТ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ПРИЙМАК ЄВГЕНІЙ ОЛЕКСАНДРОВИЧ

Допускається до захисту:

В.о. завідувачки кафедри
міжнародних економічних відносин,
кандидат економічних наук, доцент

_____Марія ШКУРАТ

« _____ » _____ 2025р.

Процеси регіональної економічної інтеграції країн Європи

Спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини

Освітня програма: «Міжнародна економіка»

Кваліфікаційна (бакалаврська) робота

Науковий керівник:

Марія ШКУРАТ, доцент кафедри
міжнародних економічних відносин,
кандидат економічних наук, доцент

_____ підпис

Оцінка: _____ / _____ / _____
(бали за шкалою ЄКТС/за національною шкалою)

Голова ЕК: _____
(підпис)

Вінниця – 2025

АНОТАЦІЯ

Приймак Є.О. Комплексна кваліфікаційна бакалаврська робота «Процеси регіональної економічної інтеграції країн Європи». Спеціальність 292 «Міжнародні економічні відносини», спеціалізація «Міжнародна економіка». Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2025.

У бакалаврській роботі досліджено передумови інтеграційних процесів Європейського Союзу та особливості регіональної інтеграції країн-учасниць. Проведено аналіз основних економічних показників ЄС, встановлено причинно-наслідкові зв'язки між показниками Європейського Союзу в цілому та його окремо взятих членів. Проаналізовано стан зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС, проблеми та перспективи в даному напрямку.

Ключові слова: інтеграційні процеси, регіональна інтеграція, Європейський Союз, експорт, імпорт, ВВП, інфляція.

67 с., 23 рис., 41 джерело

ABSTRACT

Priymak E.O. Comprehensive bachelor's thesis «Processes of regional economic integration of European countries». Specialty 292 "International Economic Relations", specialization "International Economics". Vasyl Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2025.

The bachelor's thesis examines the prerequisites of the integration processes of the European Union and the features of regional integration of the participating countries. The analysis of the main economic indicators of the EU is carried out, the cause-and-effect relationships between the indicators of the European Union as a whole and its individual members are established. The state of foreign trade of Ukraine with the EU countries, problems and prospects in this direction are analyzed.

Keywords: integration processes, regional integration, European Union, export, import, GDP, inflation.

67 p., 23 fig., 41 sources

ЗМІСТ

ПРОЦЕСИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ КРАЇН ЄВРОПИ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ I. ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ КРАЇН ЄВРОПИ.....	7
1.1 Історичні передумови європейської інтеграції країн-учасниць.....	7
1.2 Етапи інтеграційних процесів становлення ЄС.....	16
1.3 Принципи функціонування ринку Європейського союзу.....	19
РОЗДІЛ II. ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ КРАЇН ЄВРОПИ...	24
2.1 Основні регіональні напрями економічної співпраці європейських країн.....	24
2.2 Аналіз стану економічних показників ЄС.....	29
2.3 Аналіз стану торгівлі України товарами і послугами з країнами ЄС на сучасному етапі.....	44
РОЗДІЛ III. УКРАЇНА НА ШЛЯХУ ДО ЄС.....	52
3.1 Економічні аспекти співробітництва України з країнами Європейського союзу.....	52
3.2 Проблеми і перспективи України на шляху до ЄС.....	56
ВИСНОВКИ.....	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ПОСИЛАНЬ.....	63

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасні світові тенденції характеризуються активним розвитком процесів інтеграції на регіональному рівні. Це проявляється в створенні нових об'єднань країн та розширенні існуючих. Найбільш вдало та динамічно регіональна інтеграція здійснюється на теренах ЄС, тому переважна кількість теорій щодо розуміння особливостей цих процесів стосується саме європейської інтеграції. Дослідженню теоретичних аспектів регіональної економічної інтеграції було приділено достатньо уваги в працях багатьох вітчизняних та іноземних вчених. Переважна більшість досліджень на сучасному етапі присвячено практичним аспектам функціонування інтеграційних об'єднань, таким як ефективність утвореного союзу, оцінка рівня інтегрованості структури та інше. Проте проблематика встановлення першопричин основних рушійних сил процесів інтеграції, визначення мотивів утворення об'єднань залишається актуальною.

Метою дослідження є розробка теоретико-методичних положень та обґрунтування практичних рекомендацій щодо економічної інтеграції країн.

Об'єктом дослідження є економічна інтеграція країн.

Предметом дослідження є теоретико - методологічні та практичні аспекти економічної інтеграції країн Європи.

Інформаційна база дослідження ґрунтується на дослідженнях як іноземних так і українських науковців, аналітичних звітах міжнародних організацій, інформації, отриманій із статистичних баз даних та нормативно-правових документів. Також в роботі використано інформаційні матеріали, оприлюднені на офіційних урядових сайтах, міністерств та відомств.

В процесі дослідження застосовано теоретичні та практичні методи дослідження, що дозволило здійснити ґрунтовний аналіз теми. Такі теоретичні методи, як порівняльний аналіз, узагальнення, класифікація дозволили вивчити наукові підходи до процесу інтеграції та регіональної інтеграції країн ЄС. Систематизація та аналіз чинників впливу на появу такого процесу, як інтеграція

країн та його вплив на становлення Європейського Союзу, як потужного міжнародного економічного утворення.

Теоритичне та практичне значення одержаних результатів полягає у поглибленні розуміння першопричин становлення Європейського Союзу та їх наслідків для країн-членів. Встановлена взаємозалежність економіки Європейського Союзу в цілому та його країн-членів має наукову цінність для подальшого дослідження розвитку економічних тенденцій в даному напрямку.

Апробація результатів дослідження. Здійснено публікації статей у фаховому журналі:

Савченко М. В., Приймак Є. О., Гавриш І. В. Міжнародна торгівля в контексті сталого економічного розвитку країн світу. *Електронний журнал «Бізнес-інформ»*. 2023, №6.

URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2023-6_0-pages-40_48.pdf.

Атаманчук З.А., Приймак Є.О. Зовнішня торгівля України з країнами ЄС на сучасному етапі. *Електронний журнал «Бізнес-інформ»*. 2025, №2. С.703.

URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-2-703-703>.

Структура роботи складається із вступу, основної частини, висновку та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ І

ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ КРАЇН ЄВРОПИ

1.1 Історичні передумови європейської інтеграції країн-учасниць

Європейська інтеграція - політичний, соціально-економічний процес налагодження співробітництва європейських держав у політичних, юридичних, економічних та соціально-культурних сферах. Європейський Союз утворився як наслідок соціально-економічних та політичних процесів, які охопили країни Європи після закінчення Другої світової війни. Особливістю інтеграції є її регіональність. В даному випадку це чітко окреслений регіон, який утворюють території країн-учасниць. Такий стан речей з одного боку сприяє глобалізації через посилення взаємозалежності національних економік, внаслідок чого утворюється єдиний ринок в межах визначеного регіону. З іншого боку, регіональна інтеграція виступає таким собі захисним механізмом від несприятливих наслідків самої глобалізації через надання преференцій економічного, політичного, торговельного характеру учасникам.

Історичні передумови європейської інтеграції умовно можна поділити на економічні, політичні, культурні та в деякій мірі, ідеологічні [2].

Першочерговими та навіть вирішальними стали економічні передумови утворення Європейського Союзу. Їх основою є процес інтернаціоналізації господарських зв'язків, в результаті чого відбувається формування міжнародного ринку і його основних складових, таких як ТНК, банки, міжнародна кооперація, поділ праці, інвестиції капіталу, валютні операції, міграція робочої сили.

Найбільш вагомою об'єктивною перепорою розвитку міжнародного ринку завжди були, і частково залишаються зараз, кордони, мита, візи [1].

Визначальним фактором для держав постає потреба в об'єднанні для досягнення спільних економічних цілей, спрямованих та нівелювання або уникнення таких перепон. Виникнення господарських зв'язків поза межами державних кордонів спричинило формування більш тісної політичної організації

Європи. Наслідком стало утворення Європейських співтовариств, першим починанням яких стало формування спільного ринку. Це стало можливим завдяки скасуванню перепон для переміщення робочої сили, капіталів і послуг. Тісні економічні взаємозв'язки поступово розширюються на інші сфери життя – соціальну, інформаційну, культурну, політичну, які поступово теж потрапляють в сферу впливу ЄС.

Залежно від територіальної сфери впливу політичні передумови можна класифікувати на дві групи - внутрішні і зовнішні [6].

Внутрішні політичні передумови характеризують особливості взаємовідносин між європейськими країнами, зокрема, в контексті сторічних воєн між європейськими народами.

Зовнішні передумови визначались географічним положенням Європи, особливо її західної частини, по відношенню до інших, неєвропейських, країн та регіонів. Ця особливість змушувала вибудовувати стратегію оборони або ж конкуренції.

Розмаїття національних культур Європи, незважаючи на наявність спільних ознак, сформували духовно-культурні передумови європейської інтеграції. Одним з визначальних духовно-культурних чинників стало християнство, як релігійний фактор. П. Дюбуа ще у 1306р. висунув ідею створення в Європі так званої «Християнської республіки». Ця ініціатива є історично першим проектом в рамках становлення ЄС. Роль релігійної складової в процесі європейської інтеграції поступово слабшала і на сьогодні вже не є визначальною.

Правова культура у всіх країнах Європи у більшій або меншій мірі зазнала впливу римського права.

Ідеї конституціоналізму є європейськими за походженням в частині прав людини та поділу праці та утворюють основу політичних ідеологій як окремих держав, так і в цілому Європейського Союзу.

Ідеологія мала важливе значення для успішного просування інтеграції. Об'єднавчою концепцією виступає так званий «пан'європеїзм» як сукупність

концепцій добровільного об'єднання європейських народів в єдину політичну організацію.

Протягом 1919 - 1945 років відбувається поступове організаційне об'єднання прихильників цієї концепції, зароджується рух. Його учасниками стають політичні діячі, діячі культури, філософи країн Європи. Ідеологом виступив австрійський політик Н. Куденхофе-Калергі. Головним програмним документом став пан'європейський маніфест (1924р.), яким проголошувалася необхідність утворення на території Західної Європи політичного, економічного та військового альянсу за участі та підтримки США. Одним з учасників руху був А.Б.У. Черчиль.

Отже, серед найвагоміших причин інтеграції можна виокремити наступні: бажання протидіяти становленню абсолютної гегемонії США у світовому господарстві, потреба в порозумінні Німеччини та Франції, потреба миру та безпеки, бажання розвиватися та покращувати добробут, посилення економічного та політичного значення на світовій арені. Протиріччя між Францією і Німеччиною залишалися головними на континенті. Політичне й ідеологічне протистояння двох блоків посилювало доцентрові рухи в кожному з них. Втрату світового лідерства західноєвропейські країни сприйняли досить важко. Відхід історично належних колоній, посилення міжнародного впливу США і СРСР змусили їх ще більше прагнути до об'єднання, маючи надію віднайти силу в єдності.

«Сполучені Штати Європи» - таке словосполучення вперше використав у 1946 році У. Черчиль у Цюриху. Першим кроком до цього утворення мало стати заснування Ради Європи. Черчиль бачив цей союз, як об'єднання усіх держав під керівництвом Німеччини та Франції. При цьому Великобританія не мала інтегруватися у цей союз, а бути лише спостерігачем. У травні 1948 року на засіданні Конгресу у Гаазі була проголошена декларація, яка закликала країни до об'єднання. Наслідком цього документу стало утворення Ради Європи, першої Європейської організації співпраці 5 травня 1949 року. Країнами – засновниками виступили Великобританія, Нідерланди, Бельгія, Італія, Франція, Люксембург та

країни Скандинавії. Завданням Ради Європи було визначено зміцнення демократії, забезпечення прав людини та підтримка європейської культурної ідентичності.

Але через неспівпадіння інтересів країн-членів Рада Європи не змогла в повному обсязі виконати поставлені перед нею завдання.

«Холодна війна» та неспроможність Ради Європи посилили заклики до звуження економічної та політичної співпраці. Перш за все, малося на увазі економічне послаблення Німеччини та Франції, що могло б гарантувати мир в Європі. Такий наратив підтримували Ж. Моне та Р. Шумен, члени французького уряду.

На початку 50 років США посилено домагалися швидкої відбудови Німеччини, сподіваючись, що вона становитиме значну противагу комунізму. Проте, новообраний канцлер Німеччини К. Аденауер проголосив, що його країна прагне рухатися до членства у Раді Європи та НАТО.

Вже в травні 1950 року Ж. Моне запропонував новий формат часткової економічної інтеграції. Пропозиції, які були висунуті, виглядали так: передача видобувної і металургійної промисловості Німеччини та Франції у наддержавне керівництво, утворення спільної економічної бази як передумови утворення європейської федерації, звільнення від митних платежів при переміщенні вугілля та сталі між країнами-членами, скликання міжнародної конференції, яка підготує договір, що міститиме всі перелічені умови.

В підсумку, 18 травня 1951 року було підписано Паризький договір про створення Європейського об'єднання вугілля і сталі (ЄСБС), який набрав чинності у липні 1952 року з терміном дії 50 років. Членами нової організації стали Німеччина, Франція, Італія, Нідерланди, Бельгія та Люксембург.

Протягом наступних років з'явилося ряд ініціатив у сфері інтеграції. У 1952 році був підписаний Договір про створення так званого Європейського оборонного союзу (ЄОС) [4]. Його членами мали б стати країни ЄОБС і за структурою вони були б схожі. Однак ідея не здобула підтримки Франції, яка відмовилася його ратифікувати. Через деякий час зі схожою ідеєю виступив

Міністр закордонних справ Великобританії Е. Еден і 23 жовтня 1954 року був підписаний договір про утворення Західноєвропейського союзу. Організація мала б займатися лише справами оборони і не мати зв'язку з ЄОВС та утвореним згодом Європейським економічним союзом.

Рішенням міністрів закордонних справ країн членів ЄСВС 10 вересня 1952 року доручено спільним зборам ЄСВС розробити проект статуту Європейського політичного співтовариства (ЄПС). Проект договору передбачав створення повноцінно спроможної владної структури, дуже схожої до національної моделі і мала функціонувати за принципом розподілу влади. Проте договір не набув чинності у зв'язку із відмовою парламентів країн ратифікувати його. Тож спроба утворити організацію з наднаціонального управління зазнала поразки оскільки ідея значно випереджала темпи інтеграційного процесу.

Тож для поглиблення інтеграції економічних систем ті ж шість країн-учасниць у 1957 році утворили Європейське економічне співтовариство (ЄЕС). Воно був створений як митний союз шести держав для забезпечення свободи руху капіталів, людей, товарів і послуг. Євроатом, заснований у тому ж році і тими ж учасниками мав забезпечити мирне співіснування ядерних держав-членів. Найважливішим було Європейське економічне співтовариство, яке в 90-ті роки стало відоме як Європейське співтовариство. ЄЕС засновано Римським договором у 1957 році, який набрав чинності 1 січня 1958 року.

В 1959 році країни-члени ЄС заснували Європейський парламент, який мав виступати представницьким, консультативним та законодавчим органом.

Перетворення цих європейських співтовариств в існуючий Європейський союз відбувся шляхом структурної еволюції, тривалого переформатування та інституційної трансформації в більш згуртований блок держав з передачею керівних функцій на наднаціональний рівень. Пізніше цей процес став відомий як євроінтеграція або поглиблення союзу держав. Паралельно відбувався процес розширення Європейського союзу, коли кількість учасників з росла з 6 до 27.

У січні 1960 році Великобританія та ряд інших держав, які не увійшли до ЄЕС спробували сформувати альтернативний союз- Європейську асоціацію

вільної торгівлі. З часом Великобританія зрозуміла, що ЄЕС є набагато ефективнішим об'єднанням і прийняла рішення про вступ. Згодом долучилися Данія і Ірландія, чії економіки значною мірою залежали від Великобританії, та Норвегія.

У лютому 1992 року країни-учасниці Європейського співтовариства підписали Маастрихтський договір, договір про заснування Європейського Союзу, який набув чинності в листопаді 1993 року. Договір вніс зміни до Паризького та двох Римських договорів, а також утвердив створення Європейського Союзу.

Європейський союз не набув реальної правосуб'єктності, а тому діяв через Європейські співтовариства і держави – члени ЄС.

Закріплена в Маастрихтському договорі система функціонування ЄС отримала назву «триох опор», тобто ЄС це не єдина конструкція, а система трьох автономних правопорядків. При цьому, «опори» охоплюють всі держави-члени, керуються єдиною системою інститутів, але функціонують за різними правилами.

Підписання Маастрихтського договору створило дуалізм – Європейське співтовариство-Європейський союз, який існував до підписання Лісабонського договору.

Маастрихтський договір відзначився тим, що закріпив основні принципи права ЄС, а також створив передумови для утворення економічного і валютного союзу, формування спільної соціальної політики, співробітництва в сфері культури і освіти, запровадження громадянства ЄС, демократизацію процесу прийняття рішень в ЄС і розширення повноважень Європарламенту, визначив строки введення єдиної валютної системи.

Труднощі застосування Маастрихтського договору та територіальне розширення ЄС зумовили потребу у внесенні змін до установчих документів ЄС. Тож 2 жовтня 1997 року був підписаний Амстердамський договір, який набув чинності у 1999 році. Він містив ряд важливих положень, зокрема, поглиблення та розширення співпраці країн-учасниць, закріплення обов'язку членів

дотримуватися принципів демократії, прав людини і верховенства права, передбачено можливість застосування санкцій до країни-члена, яка допускає неодноразове грубе порушення основних засад функціонування ЄС, формування загальної політики у сфері безпеки та оборони, здійснення заходів щодо забезпечення вільного пересування громадян та ін.

26 лютого 2001 року був підписаний Ніццький договір, який набув чинності 1 травня 2003 року. Його основною метою було напрацювання процедур прийняття нових членів до складу ЄС. У грудні 2001 року Європейська рада прийняла рішення щодо розроблення проекту договору Конституції ЄС і 29 жовтня 2004 року договір був підписаний представниками країн-членів.

Основними положення Конституції ЄС були ліквідація структури «трьох опор», об'єднання усіх установчих документів в один Конституційний договір ЄС, визнання Хартії Європейського союзу про основні права невід'ємною складовою Конституції, проведення інституційної реформи, модернізації ряду сфер компетенції ЄС, наділення повноваженнями парламентів держав-членів додатковими важелями впливу на правотворчий процес в союзі.

Договір про встановлення Конституції ЄС був ратифікований 18 членами, проте так і не набрав чинності адже Франція і Нідерланди від ратифікації відмовилися і робота в цьому напрямку припинилася.

Договір мав особливе значення в контексті подальшої інтеграції і пошук форматів впровадження подальших реформ не припинявся. Тому 13 грудня 2007 року було підписано Лісабонський договір, який набрав чинності 1 грудня 2009 року. Він регламентував внесення змін до існуючих базових засад функціонування Союзу і не стосувався символіки, законів, права.

Значним досягнення Договору стало визнання чіткого переліку предметів відання ЄС та уточнення його компетенції, а також визначено процедуру виходу країн з союзу та численні зміни інституційного характеру.

За результатами Лісабонської реформи можна констатувати, що ініціативи запроваджені Договором загалом сприяли прозорості та демократизації Союзу. Проте виклики, які постали перед Союзом на сучасному етапі, пожвавили

дискусії щодо його майбутнього. Вихід Великобританії з Союзу став каталізатором для проведення неформальних переговорів щодо майбутнього 27 країн членів Союзу стосовно ймовірних сценаріїв подальшого розгортання європейських інтеграційних процесів.

У Білій книзі Європейської Комісії про майбутнє Європи, оприлюдненої в березні 2017 року, описано п'ять сценаріїв можливого розвитку об'єднання: а) «продовжуємо роботу» - зосереджується на реалізації раніше запланованих реформ; в) «нічого, крім єдиного ринку» - розвиток єдиного європейського ринку, згортання проектів інтеграції в інших сферах; с) «ті, хто бажають більшого, роблять більше» - посилення інтеграції тільки в тих сферах, у яких зацікавлені держави-члени бажають брати на себе поглиблені зобов'язання; d) «робити менше, але ефективніше» - концентрація ресурсів та зусиль на пріоритетних сферах з метою досягнення суттєвого прогресу насамперед в них; е) «робити більше разом» - тісніша інтеграція між усіма державами-членами в кожній із сфер політики Союзу.

Історія Європейського Союзу продовжує писатися. Останнім часом триває тенденція до його розширення, адже Україна, Молдова та Грузія висловили прагнення приєднатися, хоча згодом Грузія свій рух призупинила. Україна ж посилено працює над питаннями, які є перепорою для приєднання.

Таким чином, міжнародно-політична ситуація в Європі, що склалась після Другої світової війни сприяла розвитку процесів європейської інтеграції. У другій половині XX ст. в Західній Європі склалися в повній мірі необхідні для початку інтеграційного процесу матеріальні (економічні та географічні), цивілізаційні та політичні передумови для посилення інтеграційних процесів. Інтеграційні об'єднання, створені на Заході європейського континенту в 50-і рр. XX ст., перетворилися в найважливіший фактор сучасного світового розвитку. Процеси, які відбувалися в Європі та призвели до виникнення Євросоюзу, з погляду сучасності є і об'єктивним наслідком розвитку західної цивілізації, і відповіддю на виклики сучасності, що посилюються, передусім, глобалізації. Важливість процесів перебігу інтеграції полягає в тому, що вони об'єднують три

рівня інститутів: наднаціональні інститути ЄС, держави-нації і регіональний рівень.

На сучасному етапі Європу умовно можна поділити на 5 регіонів. Західна Європа – має високий рівень розвитку економіки, однорідну структуру господарства, частка промисловості у ВВП країн становить 2/5, частка послуг показує щорічний приріст, питома вага сільського господарства зменшується від 2 до 5 %. Економіка країн Західної Європи суттєвим чином впливає на тенденції розвитку як європейської, так і світової економіки.

Північна Європа – дійсно один з економічно найпотужніших регіонів світу. Ці країни - це приблизно 1 % населення та 3 % ВВП і промислової продукції розвинутих країн світу, показники ВВП та промислового виробництва на душу населення тут значні.

Країни Південної Європи дещо економічно відстають від решти високорозвинених країн Європи. Промисловість регіону – це традиційні галузі переробки сільськогосподарської сировини, харчова, легка, меблева та обробна.

Східна або Центральна Європа складається з країн, які почали формуватися після розпаду колишнього СРСР і існуючої перед тим на його теренах соціалістичної системи. Не дивлячись на всю унікальність природи, культурної спадщини, регіон не отримав значного поштовху для розвитку, що пояснюється економічною відсталістю країн, не досить розвиненою інфраструктурою, напруженою політичною ситуацією. Південно-Східна Європа охоплює 9 країн колишнього соціалістичного табору, які не ввійшли до попереднього регіону.

1.2 Етапи інтеграційних процесів становлення ЄС

Європейську інтеграцію визначають як шлях модернізації економіки, усунення технологічної відсталості, спосіб сприяння залученню іноземних інвестицій, інновацій у сфері технологій, створення нових робочих місць, підвищення конкурентноспроможності виробників. Також це активний рух до участі у світових ринках, та передусім, представлення на ринку ЄС.

Це наочний приклад вертикальної інтеграції, якій притаманні такі етапи становлення:

I етап - зона вільної торгівлі;

II етап - митний союз;

III етап - єдиний внутрішній (спільний) ринок;

IV - економічний і валютний союз [40].

Сенс першого етапу полягав в скасуванні мит, квот та інших обмежень у торгівлі між державами-учасниками. При цьому зберігалася їх автономія у митній і торгівельній політиці щодо третіх країн.

Початком даного етапу стала реалізація плану Маршалла. У квітні 1948 року створено Організацію європейського економічного співробітництва (ОЄЕС), яка у вересні 1950 р. була доповнена Європейським платіжним союзом (ЄПС), який у 1961 році замінила Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЄСР). Подальшим кроком було утворення у березні 1957 року Європейського Економічного Співтовариства (“Спільний ринок”) і Європейського співтовариства по атомній енергетиці (ЄСАЕ), або “Євроатом”. Ці рішення було закріплено підписанням Римського договору також у 1957 році.

На другому етапі запроваджено спільні зовнішні митні тарифи і утвердження єдиної торгівельної політики стосовно третіх держав. Основою став Брюсельський договір 1965 року або Договір про злиття. Цим Договором передбачалося об'єднання законодавчих, судових та адміністративних органів Європейської спільноти з атомної енергії та Європейської економічної спільноти, які на той час функціонували на теренах Європейської Спільноти.

Третім етапом став митний союз. В рамках цього етапу було здійснено ряд заходів щодо забезпечення вільного руху послуг, капіталів і робочої сили (включаючи свободу їх професійної діяльності). Заходами, які мали найвагоміший вплив на подальший розвиток ЄС стало скасування всіх митних зборів та обмежень між країнами-членами, утвердження єдиного зовнішнього тарифу щодо товарів третіх країн, однакового для всієї Європейської Спільноти. Прибуток від його стягнення, а також спільна торговельна політика, як зовнішній аспект митного союзу став одним із джерел формування власних ресурсів Союзу. Так на міжнародному рівні Союз позначає спільну позицію всіх держав-членів.

Наступний, четвертий етап, визначило становлення Єдиного внутрішнього ринку, а також гармонізація і посилення координації політики у сфері економіки держав-учасниць. В результаті прийняття спільних рішень і контролю над їх виконанням валютна і грошова політика стали єдиними, відбулася заміна національних валют єдиною, спільною валютою.

В сучасній економічній науці Європейський Союз розглядається як міждержавне об'єднання, яке утворилося завдяки прагненням його членів до посилення інтеграції у всіх сферах та яке має наднаціональний характер. Визначальними рисами ЄС як міждержавного інтеграційного об'єднання є ряд заходів, направлених на посилення взаємозв'язків між країнами. Ці заходи можна окреслити, як побудова спільного ринку, створення економічного і валютного союзу, і, як наслідок, запровадження єдиної грошової одиниці — євро. Заснування Шенгенського простору і введення єдиної візи для іноземців на підставі Шенгенських угод унормувало міграційні процеси в просторі ЄС. Розробка і проведення інститутами Європейського Союзу спільної політики в різних галузях, формування права Європейського Союзу, введення інституту громадянства Союзу як надійного правового зв'язку громадян держав-учасниць безпосередньо з Європейським Союзом утворили унікальну правову систему, що регулює багато важливих сфер суспільних відносин за участю держав-учасниць, юридичних осіб і пересічних громадян. Таким чином Європейський Союз перетворився на самостійного учасника міжнародних відносин.

Для кращого розуміння першопричин європейської інтеграції та етапів становлення власне ЄС необхідно розглянути поняття європейських цінностей, виокремивши основні з них.

Становлення європейських цінностей має свою історію, що починається із часів видатних мислителів XVII–XVIII ст., таких як Т. Гоббса, Дж. Локка, Ж.-Ж. Руссо, І. Канта та ін. Більш сучасний період цього процесу був закладений після завершення Другої світової війни. Рада Європи стала першою організацією, що була покликана об'єднати європейські країни для забезпечення та втілення ідеалів і принципів, яку було утворено 5 травня 1949 року. Першою і основною умовою вступу до неї було визнання прав і свобод громадян у країнах-членах. Тобто визнання базових європейських цінностей. Україна стала членом цієї організації у 1995 році.

Ліберальні фундаментальні права та свободи людини (рис.1.2), демократичні принципи державного устрою, і, обов'язково, правова і соціально орієнтована держава стали базовими європейськими цінностями. «Хартія основних прав Європейського Союзу» - так названо документ, у якому віднайшли свій конкретний вираз базові європейські цінності. На засіданні Європейської Ради у грудні 2000 року було виголошено проект цього документу. Свою юридичну силу він отримав вже 1 грудня 2009 року. Прийняття Хартії було покликане утвердити спільні цінності нового політичного утворення — Європейського Союзу. Також його розробкою та підписанням автори прагнули підсилити прагнення до спільного бачення не лише очікувань у сфері економіки, а й в інших сферах.

Власне сама «Хартія» складається із 54 статей та 7 розділів. Перші шість з них то фундаментальні цінності, спільні для всіх членів. Тоді як останній розділ, а саме світськість суспільства і культури, яка ґрунтується значною мірою на християнській спадщині, тлумачить застосування документу.

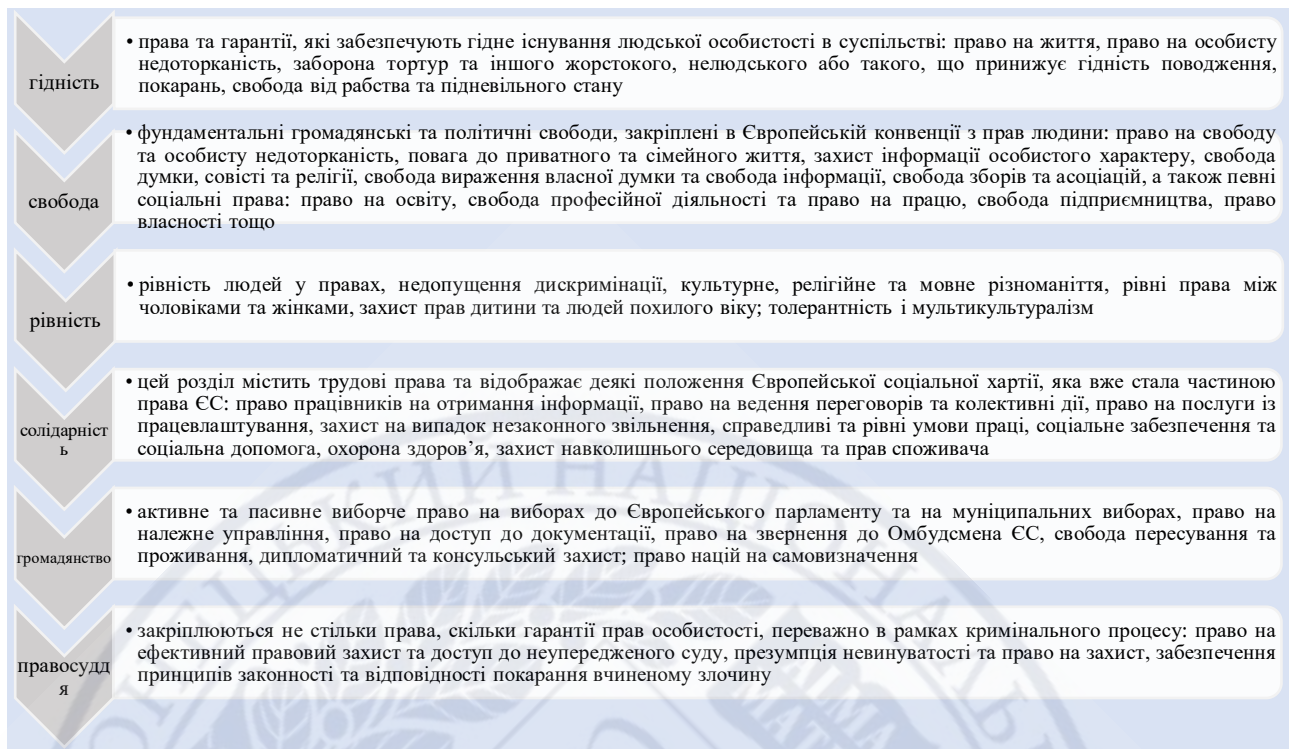

Рис.1.1 - Базові цінності, визначені Європейською спільнотою

Джерело: складено автором на основі [3]

Хоча й населення кожної конкретної держави Європейського Союзу орієнтується, передусім, на власні національні цінності, Європейські цінності є наднаціональними соціальними цінностями високого рівня абстрагування. Вони визначають правила переважно соціально-політичної сфери суспільного існування. Також, варто зазначити, що національні цінності краї-членів ЄС можуть досить суттєво відрізнятись у залежності від регіональних та культурних особливостей, історичних подій та національної пам'яті.

1.3 Принципи функціонування ринку Європейського союзу

Спільний ринок, згідно із положеннями Договору про функціонування Європейського Союзу та Єдиного європейського акту, має бути простором на якому забезпечується вільний рух товарів, людей, послуг і капіталу.

Першим з чотирьох свобод, що є основою внутрішнього ринку ЄС є принцип вільного руху товарів і послуг. В основі ідеї про вільний рух товарів є ідея про те, що у разі, коли товар один раз впроваджений в обіг то в подальшому він вільно рухається на території союзу, правомірність його впровадження та

беззаперечна не може бути обмежена без дійсно вагомих на причин. На ринку немає обмежень чи митних бар'єрів. Досягнення такого ступеню лібералізації вимагало усунення всіх тарифних та інших бар'єрів. З юридичної точки зору і за ступенем впливу на внутрішній ринок ЄС це простір максимально наближений до території однієї країни. Вільний рух товарів доступний як для промислової групи так сільськогосподарської.

Також має значення походження товару – засади вільного руху товарів стосуються продуктів, де країною походження є країни-учасниці ЄС або легально завезені товари на територію однієї з них. Згадані види товарів, тобто виготовлені або легально ввезені, визнаються за продукти Союзу, а, отже, європейське право визначає їх однаково.

Вагомим інструментом впровадження принципу вільного руху товарів є усунення митних бар'єрів між країнами – учасницями ЄС та затвердження єдиного митного тарифу на товари поза його межами. Приборкання тарифних бар'єрів у внутрішній торгівлі країн Євросоюзу полягає у створенні митного союзу між країнами-учасницями. На практиці це полягає у відміні мит та інших зборів. Спочатку було ліквідовано експортні мита, а потім й імпортні.

Окрім відміні мит та зборів Союз застосував обмеження *stand-still*. Воно означає заборону введення нових тарифних обмежень після введення в дію договору. Дану заборону країни не можуть обходити ні в який спосіб.

Єдиний митний тариф є одним із зовнішніх проявів Союзу. З його допомогою було створено ідентичний митний бар'єр на зовнішніх кордонах ЄС. Він не тільки передбачає однакові мита на всі товари з третіх країн, а й узагальнює митну номенклатуру. Компетенція Союзу в цій галузі виключна. Це означає, що жодна країна не може одноосібно змінювати митний тариф. Усі зміни і правки щодо мит розглядають відповідні органи ЄС [17].

Такий підхід виявився тим, чого не вистачало для безперешкодного руху товарів на внутрішньому ринку ЄС. Тепер усунення потребували бар'єри якісного і кількісного характеру.

У внутрішньосоюзній торгівлі заборонені кількісні або якісні обмеження або заходи схожого характеру. Такі заходи, згідно із рішенням Верховного суду ЄС, носять ознаки регулювання та можуть реально або потенційно перешкоджати вільній торгівлі. Встановлена заборона кількісного або якісного характеру носить рекомендаційний характер.

Фіскальні обмеження можна визначити як додаткову перешкоду в міжнародній торгівлі. У ЄС впроваджено заборону податкової дискримінації схожих товарів, якщо вони походять з інших країн-членів. Ідентичними товарами є товари, які задовільняють однакові потреби та мають однаковий склад. Практично ж це означає, що країни-учасниці не можуть накладати на товари, завезені з інших країн ЄС, прямі чи непрямі податки, ставка яких була б вища за національну. Звісно, це не означає, що податки не можуть змінюватися чи встановлюватися, проте лише у випадку коли продукти з інших країн не зазнають дискримінації.

Субвенціонування експорту, тобто надання субвенції з бюджету, також забороняється. Це може здійснюватися, коли країна – учасниця під час експорту товарів забезпечує повернення податку в сумі, більшій за попередньо встановлену.

Усунення податкових бар'єрів є одним із самих суперечливих принципів з огляду на вплив на бюджети держав. Гармонізація податків на єдиному ринку розглядається як зближення з метою полегшення життя споживачам і виробникам.

Порядок стягнення податку на додану вартість регулюється Директивою ради від 28 листопада 2006р. Податок на додану вартість стягується у країні призначення товару, а країна – експортер в подальшому застосовує нульову ставку. Акцизи також стягуються в країні споживання. З часом ЄС вдалося звести до спільного замінника приписи, які діяли в різних країнах та які унормовують міжнародні операції.

Спрощення формальностей, як один з принципів функціонування ринку ЄС, покликані усунути бар'єри технічного та фізичного характеру. Митний кодекс

Союзу у 1991 році відмінив усі митні формальності під час перевезення товарів в межах внутрішніх кордонів ЄС. Відміна бар'єрів технічного характеру виявилася складнішою ніж очікувалося тому підходи в процесі відміни коригувалися. Це стосувалося 100000 стандартів, які діяли в країнах-учасниках. Тому було встановлено взаємовизнання в тих критеріях, які були подібними, решту вирішено гармонізувати поступово.

Утвердженню принципу відкритості для вільного руху послуг сприяло створення спільного ринку в ЄС. Згідно із Єдиним європейським актом, розроблення та впровадження якого зайняло період з 1986 року по кінець 1992 року було визначено граничним строком остаточного впровадження повної свободи руху послуг. Проте на практиці постійно з'являються нові розбіжності між країнами - учасниками щодо спільних погоджень.

В економіках країн – учасниць, разом узятих, послуги формують 48% валового національного продукту. Свобода руху товарів, як і свобода надання послуг, гарантована установчим Договором ЄС [41].

Принцип вільного руху послуг означає, з одного боку, право на закупівлю закордонних послуг, що виконуються суб'єктами з країн - партнерів так само, як і на території країни-виконавця послуг. З іншого боку – право на продаж таких послуг, в тому числі виконання і прийом робіт на власну користь, заснування і управління підприємствами, агенціями, філіями, спілками. Свобода руху послуг включає такі ж дії, що й провадження економічної діяльності, проте їх використання обмежене в часі і має бути пов'язане із перетином внутрішніх кордонів Союзу. Це не стосується державної служби.

Лібералізація торгівлі зіткнулася з численними перепонами, пов'язаними із специфікою надання послуг. Більша половина заходів із гармонізації сфери надання послуг на теренах ЄС виявилася неможливою, тому було запроваджено принцип взаємовизнання норм, які використовувалися різними країнами.

Міжнародні операції у сфері послуг стикаються із значними перепонами, зумовленими об'єктивними причинами. Все частіше учасники вимушені усувати перешкоди, пов'язані з розвитком технологій, які дають змогу надання послуг на

відстані. Важливе значення має й те, що сферу послуг більш складно регулювати ніж інші сфери. Проте свобода руху товарів і капіталу зменшила тиск на необхідність відміни бар'єрів у сфері послуг.

До прикладу, ринок фінансових послуг має високу ступінь регульованості і водночас найважче підлягає лібералізації. Основою для лібералізації ринку фінансових послуг є лібералізація ринку капіталу. Одним з важливих результатів роботи в даному напрямку є створення спільної концепції ліцензування у сфері діяльності банків та ринку цінних паперів. Це сприятиме залученню додаткового інвестиційного капіталу та гарантуватиме учасникам відносну передбачуваність.

Для страхових послуг існує доволі багато внутрішніх обмежень, таких як лімітування. Превентивний контроль над умовами та тарифами страхових компаній вказує на значне державне втручання у дану сферу, що не сприяє її вільному розвитку. Низька конкуренція сприяє становленню доволі високих цін на всі види страхування.

Ринок послуг нового типу, телекомунікаційних і інформаційних, на даний час має найбільшу вірогідність уніфікації у зв'язку з тим, що є інструментом інтеграційних процесів у сфері інших послуг на ринку Європейського Союзу.

РОЗДІЛ II

Особливості економічної інтеграції країн Європи

2.1 Основні напрями економічної співпраці європейських країн

Економічний регіоналізм є наслідком процесів інтеграції окремих країн в об'єднання з метою усунення перепон в сфері розвитку економіки кожного окремо взятого учасника. За результатами утворення таких економічних об'єднань окремі групи країн формують між собою більш сприятливі умови для торгівлі, розвитку та міжнародного руху факторів виробництва. Регіональна економічна інтеграція дала змогу країнам приділити увагу питанням, які мають значення на даному етапі їх розвитку, а також сприяти торгівлі між країнами - сусідами.

Визначають такі передумови міжнародної регіональної інтеграції, як:

1) значна близькість рівня економічного розвитку й ступеня ринкової зрілості країн; 2) географічна близькість країн, що інтегруються, існування в переважній більшості випадків спільних кордонів та історично утворених економічних зв'язків; 3) наявність спільних економічних та деяких інших проблем у сфері розвитку, фінансування, регулювання економіки, політичного співробітництва.

Факторами розвитку міжнародної регіональної інтеграції є: 1) глобалізація господарського життя; 2) поглиблення міжнародного поділу праці та інтернаціоналізації виробництва; 3) розвиток НТР; 4) зростання рівня відкритості національних економік; 5) демонстраційний ефект, який полягає в тому, що позитивні зміни в економіці країн, які входять до інтеграційного об'єднання, здійснюють своєрідний стимулюючий вплив на країни, які не беруть участі в інтеграційних процесах, та формують їхнє бажання вступити до такого об'єднання; 6) «ефект доміно». Переорієнтація економічних зв'язків країн-членів інтеграційного об'єднання на посилення взаємозв'язків між собою нерідко викликає труднощі в тих країнах, які знаходяться поза межами об'єднання, та посилює зацікавленість останніх до участі в інтеграційних процесах.

Для вимірювання ступеню регіональної інтеграції використовують абсолютні та відносні показники.

Варто виокремити чотири основних типи регіональної економічної інтеграції. Однією з них є зона вільної торгівлі (ЗВТ). Це основна форма економічного співробітництва. Країни-члени усувають всі бар'єри для торгівлі між собою, але й можуть самостійно визначати торговельну політику з країнами-членами. Моделі політико-економічної інтеграції найбільш відповідає ЄС [2].

Митний союз, як один з типів регіональної економічної інтеграції, передбачає економічне співробітництво так само як і в зоні вільної торгівлі. Усуваються бар'єри в торгівлі між країнами-членами. Основна відмінність митного союзу від зони вільної торгівлі в тому, що члени погоджуються ставитися до торгівлі з країнами - не членами подібним чином. Дж.Вайнер свого часу зауважив, що в результаті його створення в економіці виникають статистичні та динамічні ефекти. Щодо статистичних ефектів то йдеться про можливість ефекту створення торгівлі (переорієнтація споживання з менш ефективного внутрішнього джерела на ефективніше зовнішнє) та ефекту відхилення торгівлі (внаслідок усунення торговельних бар'єрів здійснюється переорієнтація з імпорту з ефективнішого позаінтеграційного джерела на менш ефективне в межах угруповання). Тобто це може призвести до збільшення імпорту, споживання, підвищення добробуту країни і інших позитивних ефектів. Щодо динамічних ефектів то йдеться про збільшення конкуренції, іноземних інвестицій, оскільки підприємства з третіх країн намагаються зберегти секмент ринку, закритий бар'єрами митного союзу. Саме митний союз є передумовою для переходу до вищих рівнів інтеграції.

Такий тип об'єднень, як загальний ринок, дозволяє утворювати економічно інтегровані ринки між країнами-членами. В такому об'єднанні знімаються торгові бар'єри, як і будь-які обмеження на переміщення робочої сили і капіталу між країнами-членами. Як і в митному союзі, працює загальна торговельна політика для торгівлі з країнами, які не є членами. Перевага для працівників полягає в тому, що їм більше не потрібна віза або спеціальний дозвіл для роботи

в іншій країні-члені спільного ринку. Спільний ринок Східної та Південної Африки (COMESA) є прикладом такого об'єднання.

Економічний союз утворюється у разі, коли країни укладають економічну угоду про усунення бар'єрів у торгівлі та згодні на ведення спільної економічної політики. Прикладом і є Європейський Союз (ЄС).

Європейський економічний простір (ЄЕЗ) був створений 1 січня 1994 року, після угоди між державами-членами Європейської асоціації вільної торгівлі (ЕАСТ) та ЄС (пізніше ЄС). Зокрема, це дозволило Ісландії (зараз кандидату в ЄС), Ліхтенштейну та Норвегії брати участь у єдиному ринку ЄС без звичайного членства в ЄС. Швейцарія також вирішила не вступати в ЄС, хоча вона є частиною аналогічних двосторонніх угод.

Європейський Союз складається з 27 держав членів, також є 4 країни-кандидати на вступ та 5 потенційних країн – кандидатів.

CEFTA або Центральноевропейська угода про вільну торгівлю - торгова угода між країнами, що не входять до ЄС та знаходяться в Центральній та Південно-Східній Європі. На даний час до неї входять Албанія, Боснія і Герцеговина, Хорватія, Македонія, Молдова, Чорногорія, Сербія та Місія ООН з Тимчасової адміністрації від імені Косово (UNMIK) — всі вони приєдналися в 2006 році.

Укладена в 1992 році CEFTA членами-засновниками, які також називалися Вишеградською четвіркою або V4. Це альянс чотирьох держав Центральної Європи - Чехії, Угорщини, Польщі та Словаччини були Вишеградська група. Вся Вишеградська група має відносно розвинену вільну ринкову економіку і мають формальні зв'язки.

Переважна більшість країн Центральної Європи вийшли з CEFTA, щоб стати членами ЄС. CEFTA стала свого роду підготовкою до повного членства в ЄС і значна частка зовнішньої торгівлі CEFTA здійснюється саме з країнами ЄС. Польща, Чехія, Угорщина, Словаччина та Словенія приєдналися до ЄС з 1 травня 2004 року, а Болгарія та Румунія – з 1 січня 2007 року. На сьогодні є 9 країн-кандидатів на вступ до ЄС, в тому числі й Україна.

Очікування від міжнародної економічної інтеграції для економічного розвитку країн-учасниць, її ефективність, дуже неоднорідні для кожної з них та залежать від багатьох факторів.

Найбільш значущими перевагами участі країн в ЄС стали збільшення обсягів ринку, тобто ефект від масштабів виробництва, для країн з малою ємністю власного ринку. У зв'язку з цим з'являється необхідність визначення оптимального розміру підприємства, зростає конкуренція між країнами, забезпечуються якісно кращі умови торгівлі, торгівля розширюється разом з удосконаленням інфраструктури, розповсюджуються передові технології.

Звісно, є й негативні наслідки економічної інтеграції. Хоча їх порівняно мало, але іноді вони дуже відчутні, адже для країн з економікою, яка відстає у розвитку, це веде до відтоку ресурсів, факторів виробництва. Несвідомо перерозподіл здійснюється на користь більш сильних партнерів. Існують випадки олігопольної змови між ТНК країн-учасниць, що призводить до росту цін. Присутній ефект втрат від збільшення масштабів виробництва при значній концентрації виробництва.

На даному етапі розвитку Європейський регіон обіймає передові позиції у світовій економіці за обсягами промислового та сільськогосподарського виробництва, експортом товарів і послуг, золотовалютними запасами, рівнем розвитку міжнародного туризму. Проте економіка регіону має деякі особливості.

Першою особливістю є те, що, національні економіки високорозвинутих держав Європи перебувають на постіндустріальному етапі розвитку. Протягом тривалого часу поступово скорочувалася питома вага матеріального виробництва первинного та вторинного секторів та зростала роль у створенні ВВП і концентрації працюючих у сфері послуг, тобто третинному, четвертинному та п'ятому секторах. Саме останні з трьох секторів економіки на сьогодні в основному сприяють зростанню національного виробництва, посилюють динаміку інвестицій, перетворюючи тим самим ряд країн Європи на провідні фінансові центри світу, такі собі центри надання різноманітних видів послуг. Основу економічної потужності регіону забезпечують національні

економіки Німеччини, Франції, Великої Британії та Італії. Також вони входять до «Великої сімки».

Іншою особливістю економіки ЄС є те, що свого часу високорозвинені країни Європи взяли курс від деіндустріалізації на переорієнтацію власної промисловості. Світова фінансово-економічна криза 2007–2008 років стала «холодним душем» для ідеології постіндустріального суспільства. Але криза була спровокована надмірним розвитком фінансового сектору без забезпечення належного рівня прозорості. Тому в 2014 році оголошено рух на європейський «промисловий ренесанс». Основними завданнями у даному напрямку визначено впровадження у виробництво передових досягнень науки і техніки, перехід до енерго - та матеріалозберігаючих технологій. Особлива увага урядами країн приділяється реорганізації застарілих і малоефективних виробництв та розвитку новітніх технологій. Зокрема, у рамках ЄС було розроблено програми з метою сприяння збільшенню обсягів та реорганізації традиційних виробництв. Це такі, як сталеваріння, виготовлення синтетичних волокон, текстильного виробництва, нафтохімічного, суднобудування та розвитку ряду нових. Одним з перспективних напрямів структурної політики держав Європи стало залучення прямих інвестицій закордонних компаній. Ці заходи позначено як реіндустріалізація.

Третьою, і найважливішою рисою сучасної Європи є посилення взаємозалежності національних економік країн регіону. Зростання міжнародного руху товарів і капіталу, розвиток інтеграційних процесів, пришвидшений перехід країн від замкнених національних господарств до економіки відкритого типу, спрямованої на зовнішній світ – усе це спрямовано на поглиблення інтеграційних процесів в економічній, монетарній та політичній сферах.

Європейські країни, економіка яких перебуває на перехідному етапі знаходяться на індустріальному або індустріально-аграрному етапі розвитку. Частка промисловості в структурі національного доходу цих країн становить в середньому від 45 до 60 %. У більшості цих країн переважає вторинний сектор економіки.

Економічний простір Європейського регіону є досить нерівномірним. В його просторовій організації господарства можна виокремити так звану центральну вісь розвитку, що проходить з півдня Великобританії до півночі Італії на 1 600 км. Територіально вона обіймає менш ніж 1/10 площі Європи, проте там сконцентровано понад 1/4 її населення, 2/3 промислового потенціалу, великі фінансові центри та світові міста. Також там розташовані два європейські мегаполіси, низка великих міських агломерацій.

Унаслідок регіональної економічної інтеграції у межах цієї осі розвитку сформувалися «транскордонні райони» між Бельгією, Нідерландами та Німеччиною, Францією та Німеччиною, Францією та Швейцарією, Німеччиною та Люксембургом. Співпраця дала мешканцям країн економічну стабільність, постійний розвиток, соціальну захищеність та успіх.

2.2 Аналіз стану економічних показників ЄС

Починаючи з 2019 року світова економіка поставала перед викликами, які було складно передбачити. Карантинні заходи, спричинені Covid-19, спричинили уповільнення розвитку у всіх сферах [11]. Поступово світова економіка адаптувалася до нових умов функціонування та в 2021 році почала відновлюватися. Збільшилися й обсяги зовнішньої торгівлі товарами та послугами ЄС, до 6,3 трлн євро у 2021 році, що складало 21,5 відсотка по відношенню до ВВП.

Повномасштабне вторгнення російської федерації до України у 2022 році знову пригальмувало економічне зростання Європейського Союзу, адже, насамперед, було порушено логістичні ланцюжки постачання. Така ситуація спричинила стрімке зростання цін на товари та інфляцію, посилило невизначеність і безпосередньо вплинуло на економіку ЄС у зв'язку із географічною наближеністю до росії та України. Значного впливу зазнали і енергетичні комплекси країн-учасниць, оскільки під тиском санкцій, накладених на рф, вони змушені були швидко переорієнтуватися та шукати нові шляхи постачання, зокрема, й дороговартісних енергоносіїв.

З початку 2024 року економіка ЄС поступово стабілізувалася. Сфера послуг постійно зростала, рівень безробіття був стабільно низьким, хоча інфляція та ціни на житло продовжували зростати. У листопаді 2024 року промислове виробництво продовжило помірне зростання після періоду коливань. Цей позитивний імпульс відобразився в секторі послуг, який продовжував стабільно розвиватися, і в роздрібній торгівлі, яка повернулася до помірного зростання, хоча й повільнішими темпами (рис.2.1). Тим не менш, загальні економічні настрої наприкінці року впали через зниження довіри серед споживачів, а також серед керівників промисловості та будівництва, сигналізуючи про те, що невизначеність все ще зберігається.

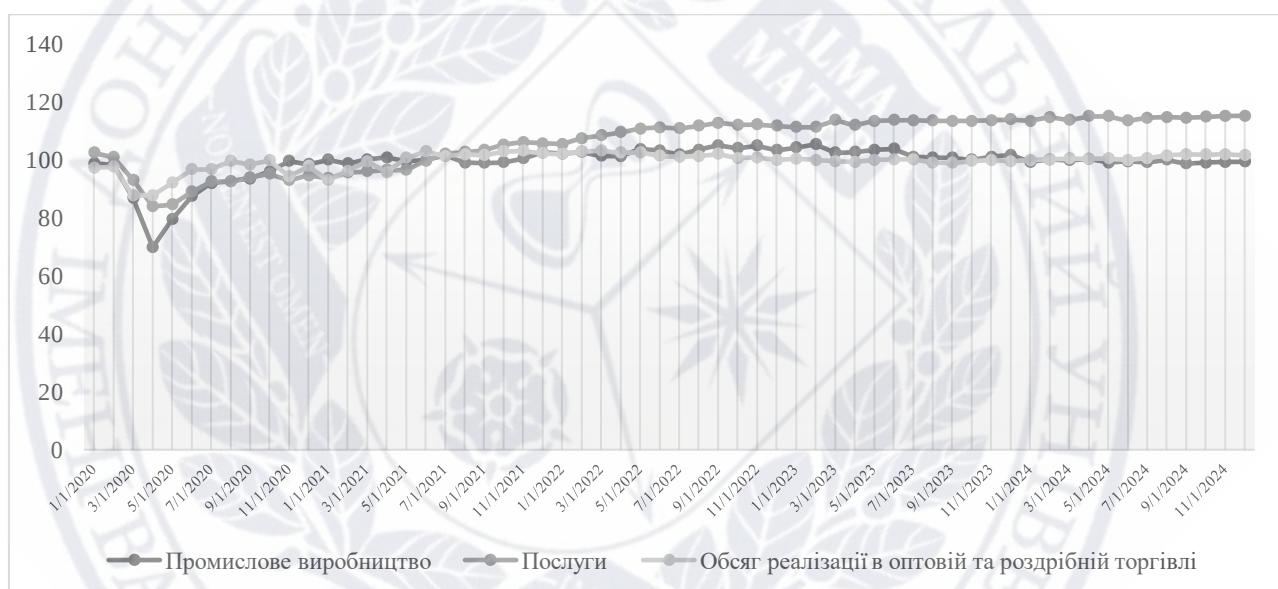

Рис.2.1 – Динаміка індексів бізнес-тенденцій у виробництві товарів і послуг та торгівлі в Європейському Союзі у 2020-2024р.р. (базовий 2021р.=100)

Джерело: складено автором на основі [22].

З середини 2024 року виробничі підприємства в Європі зіткнулися зі значними труднощами через слабкий попит споживачів, що підвищило ризик слабого відновлення світової економіки. У листопаді 2024 року порівняно з жовтнем 2024 року промислове виробництво зросло лише на 0,1%, згідно з оцінками статистичного управління Європейського Союзу тоді, як у жовтні 2024 року таке зростання склало 0,4%.

В цілому у листопаді 2024 року порівняно з листопадом 2023 року промислове виробництво в ЄС скоротилося на 1,7%, тоді як, виробництво

проміжних товарів зросло на 0,4%, енергії на 1,3%, обсяг капітальних видатків збільшився на 0,1%, виробництво споживчих товарів тривалого користування збільшилося на 1,1%, споживчі товари недовготривалого користування зменшилась на 0,1%.

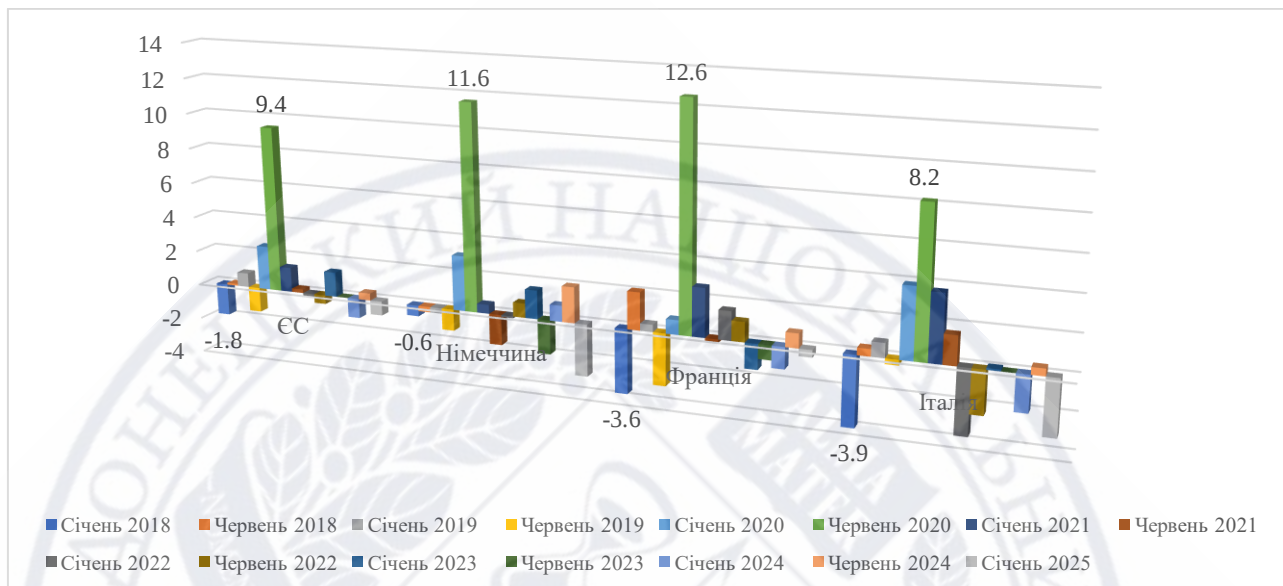

Рис.2.2 - Зміни обсягів промислового виробництва ЄС та найбільших економік його країн-членів по відношенню до переднього періоду у 2018-2024р.р., %.

Джерело: складено автором на основі [22].

Дані рис.2.2 свідчать про те, що обсяги промислового виробництва найбільших країн-членів ЄС та Союзу в цілому є взаємозалежними і чутливими до коливань один одного. На початку 2018 року виробництво в цих країнах вже показало відчутне зниження. У грудні 2019 року в країнах Європейського Союзу відбулося його скорочення на 4,1% порівняно з груднем 2018 року. Найбільш значне зниження зареєстровано у Франції (-2,9%), Італії (-2,7%), Німеччині (-2,5%) та Іспанії (-1,5%).

Економіка Німеччини – найбільша у Євросоюзі, з розміром ВВП приблизно €4,5 трлн за підсумками 2023 року – перетворилася з локомотива на гальмо європейської економіки. За підсумками минулого року Німеччина показала найгірший результат серед розвинутих країн – ВВП знизився на 0,3%. Попереднє

падіння було у 2020 році – на 3,8%. А до цього падіння було під час світової фінансової кризи у 2009 році (-4,7%).

У другій половині 2023 року Німеччина дивом уникла рецесії (спад протягом двох кварталів). У IV кварталі зниження ВВП становило 0,3%, а попередній результат у III кварталі (- 0,1%) було переглянуто на підвищення до 0%.

Уповільнення глобальної економічної активності негативно вплинуло і на зовнішню торгівлю: німецький експорт у 2023 р. скоротився на 1,4% до €1,56 трлн, а імпорт – на 9,7%, до €1,35 трлн.

В грудні 2024 року промислове виробництво в цілому в Євросоюзі знизилось на 0,8% у порівнянні із листопадом, а у порівнянні з груднем 2023 року - на 2%. Середньорічне промислове виробництво за 2024 рік порівняно з 2023 роком склало -2,0%. Серед держав-членів ЄС найбільше місячне зниження за грудень 2024 року було зафіксовано в Бельгії (-6,8%), Португалії (-4,4%) та Австрії (-3,3%). Найбільший приріст спостерігався в Ірландії (+8,2%), Люксембурзі (+6,7%) і Хорватії (+6,3%).

У річному обрахунку обсяг промислового виробництва в грудні 2024 року найбільше впало в Австрії (-9,5%), Італії (-7,1%) та Угорщині (-6,4%). Найбільший приріст спостерігався на Мальті (+14,4%), Ірландії (+10,1%) і Литві (+7,6%).

Починаючи з 2017 року світові тенденції вказують на скорочення частки промисловості у світовому ВВП за рахунок збільшення третинного сектора. Найбільш швидкими темпами знижується питома вага промисловості у «старих» індустріальних країнах, зокрема, Європейського Союзу. У вересні 2017 року в ЄС було визначено нові пріоритети стратегію промислової політики – «Інвестиції у розумну, інноваційну та стійку промисловість». Значимість розробки і впровадження цієї стратегії бере за основу той факт, що промисловість ЄС займає міцні позиції у переважній більшості секторів світової економіки. Це підтверджується тим, що частка промислової продукції в експорті ЄС складає 2/3. Незважаючи на значне скорочення частки промисловості у ВВП ЄС, вона все

ще відіграє провідну роль у формуванні основи національних економік країн-членів та продовжує бути ключовим фокусом стратегії розвитку Європейського Союзу.

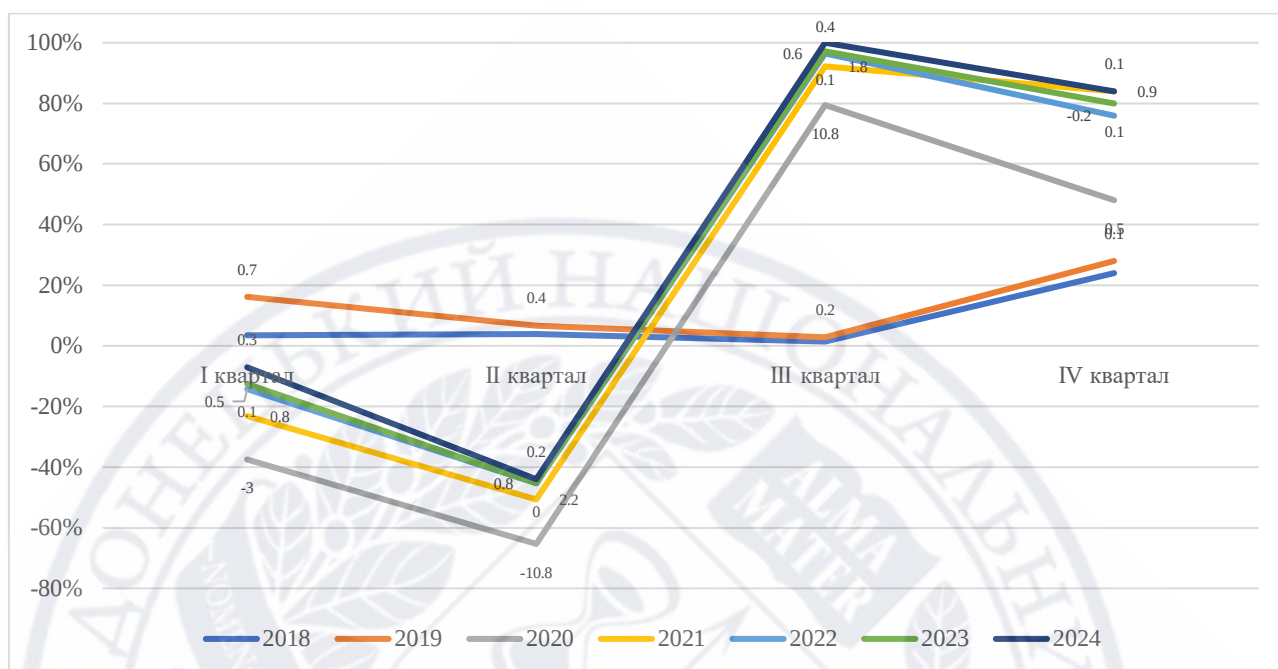

Рис.2.3 - Динаміка обсягів валового внутрішнього продукту ЄС до попереднього періоду у 2018- 2024р.р., %

Джерело: складено автором на основі [22]

У 2020 році тенденцію зростання (на 1,8 % у 2019 році) було перервано падінням ВВП ЄС на 5,7 %. Проте заходи, вжиті на рівні ЄС та на національних рівнях його членів, такі як успішна реалізація кампанії з вакцинації, адаптація підприємств та домогосподарств до ситуації з пандемією спричинили відновлення економіки вже у третьому кварталі 2021 року (зростання на 5,4 %).

У IV кварталі 2024 року сезонно скоригований ВВП ЄС зріс на 0,1% порівняно з попереднім кварталом, та на 1,1% до аналогічного періоду 2023-го. В євроні показник зріс до 0,9% р./р. Коливання добре видно на рис.2.3.

На кінець 2024 року очікування щодо зростання економіки у 2025 році були переглянуті в бік зниження до 1,1% з 1,3%, та у 2026 році – до 1,4% з 1,5%.

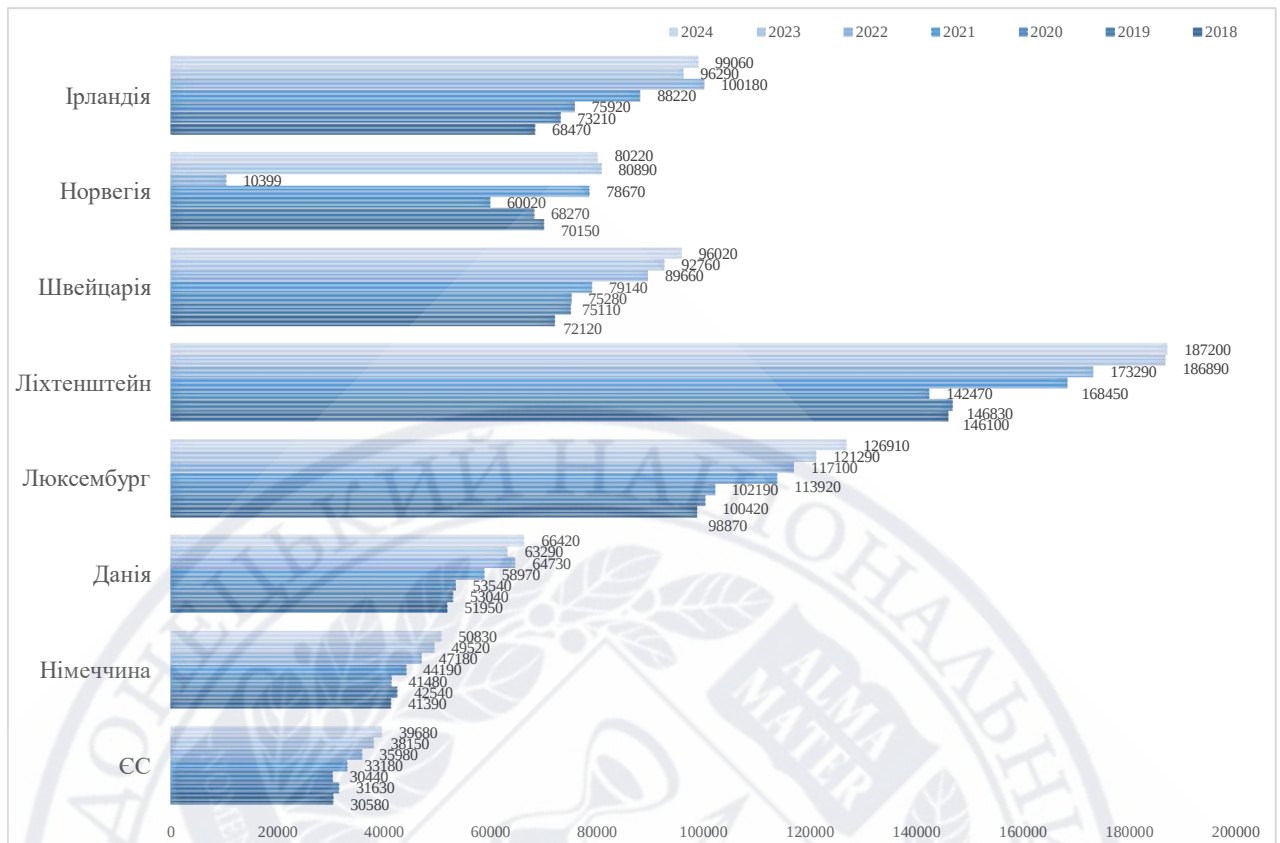

Рис.2.4 – Обсяг валового внутрішнього продукту ЄС та членів союзу із найбільшим його значенням, євро/душу населення у 2018-2024р.р.

Джерело: складено автором на основі [22].

Країни-члени ЄС мають доволі значний ВВП на душу населення (рис.2.4). Перелік країн з найбільшим його обсягом представлений на рисунку 2.4. Хоча економічна ситуація в цілому в ЄС погіршувалася протягом зазначеного періоду, країни із найбільшим показником продемонстрували зростання, яке продовжується й зараз. Проте, ВВП на душу населення в цілому в Європейському Союзі зріс незначно. Це пов'язано з тим, що все ж в більшості країн-членів він значно нижчий.

Варто зазначити, що Німеччина, яка вважається локомотивом економічного зростання ЄС, має не найвищий показник, як і Франція, яка значно більша територіально від, до прикладу, Ліхтенштейна, проте втричі відстає від нього

Рис.2.5 – Частка експорту товарів і послуг з ЄС в світовому експорті у 2018-2024р.р., %

Джерело: складено автором на основі [22]

Сфера послуг виявилася чи не однією з тих, яка показала значне зростання з огляду на обставини, що склалися, в тому числі і на теренах ЄС. Насамперед, це послуги телекомунікацій та зв'язку в усьому світі [7]. У жовтні 2024 року виробництво послуг у ЄС зросло на 0,5% у порівнянні з попереднім місяцем, частково змінивши падіння на 0,2%, зафіксоване у вересні 2024 року, і досягнувши нового історичного максимуму, перевищило попередній пік у квітні 2024 року. У річному обчисленні виробництво послуг у ЄС зросло на 1,5% у жовтні 2024 року, що свідчить про позитивну динаміку в сфері послуг, незважаючи на ширшу економічну невизначеність.

Якщо дивитися на виробництво послуг у державах-членах, у жовтні 2024 року найбільше зростання в порівнянні з попереднім місяцем було зафіксовано в Польщі (3,2%), Литві (2,4%) та Бельгії (2,0%). Натомість Греція (-2,8 %), Словенія (-1,6 %) і Мальта (-1,1 %) зафіксували найбільше падіння.

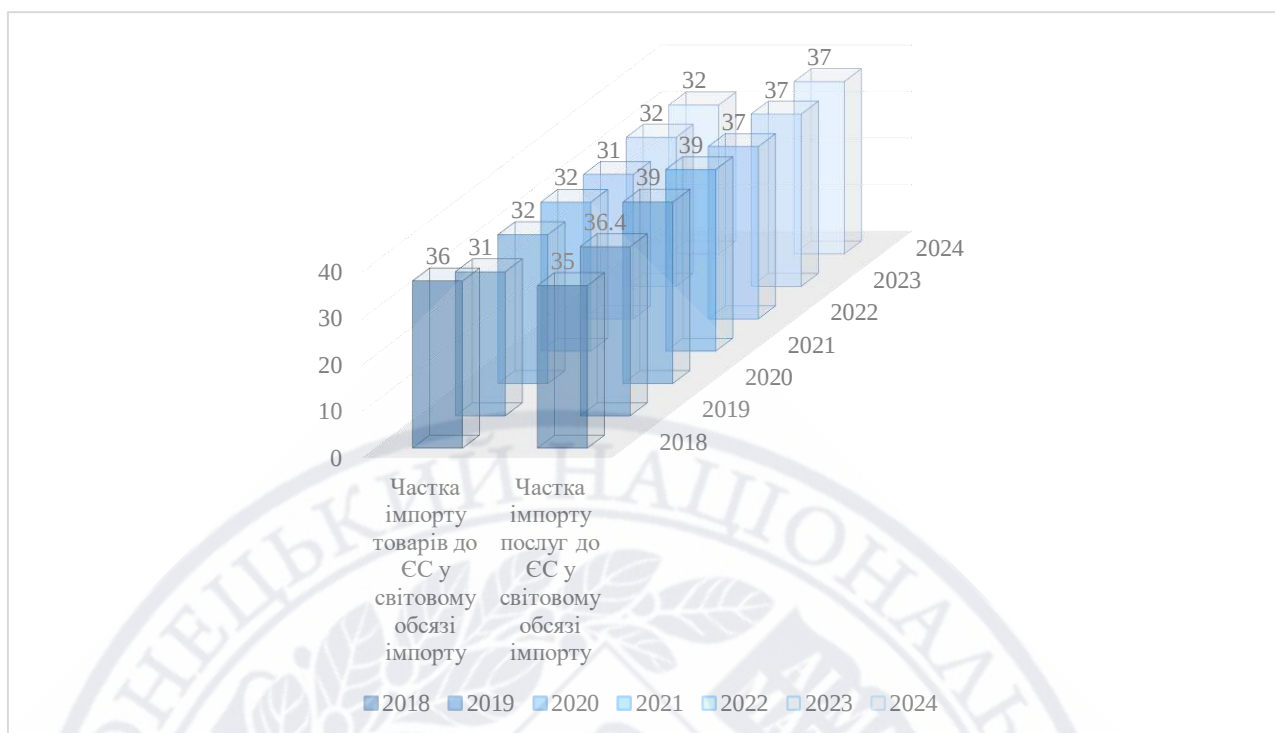

Рис.2.6 – Частка імпорту товарів і послуг ЄС в світовому імпорті у 2018-2024рр., %

Джерело: складено автором на основі [22].

В цілому, можна зробити висновок про те, що ЄС останнім часом експортує більшою мірою товари, а імпортує послуги (рис.2.5, 2.6). Зниження експорту товарів пов'язане певним чином із зниженням обсягів промислового виробництва.

Річний рівень інфляції в ЄС у грудні 2024 року зріс і за останніми даними досяг 2,7%. Це означає підвищення порівняно з показником у 2,5%, зафіксованим у листопаді, і продовжив тенденцію до зростання, яка почалася у вересні 2024 року, коли інфляція була найнижчою з квітня 2021 року. Протягом 2024 року інфляція колилася, залишаючись нижче свого річного піку в 2,8%, зафіксованого в липні (рис.2.7).

Серед держав-членів найвищий рівень інфляції в грудні 2024 року був зареєстрований у Румунії (5,5%), Угорщині (4,8%) та Хорватії (4,5%). Навпаки, найнижчі показники спостерігалися в Ірландії (1,0 %), Італії (1,4 %), а також Люксембурзі, Фінляндії та Швеції (в усіх трьох по 1,6 %).

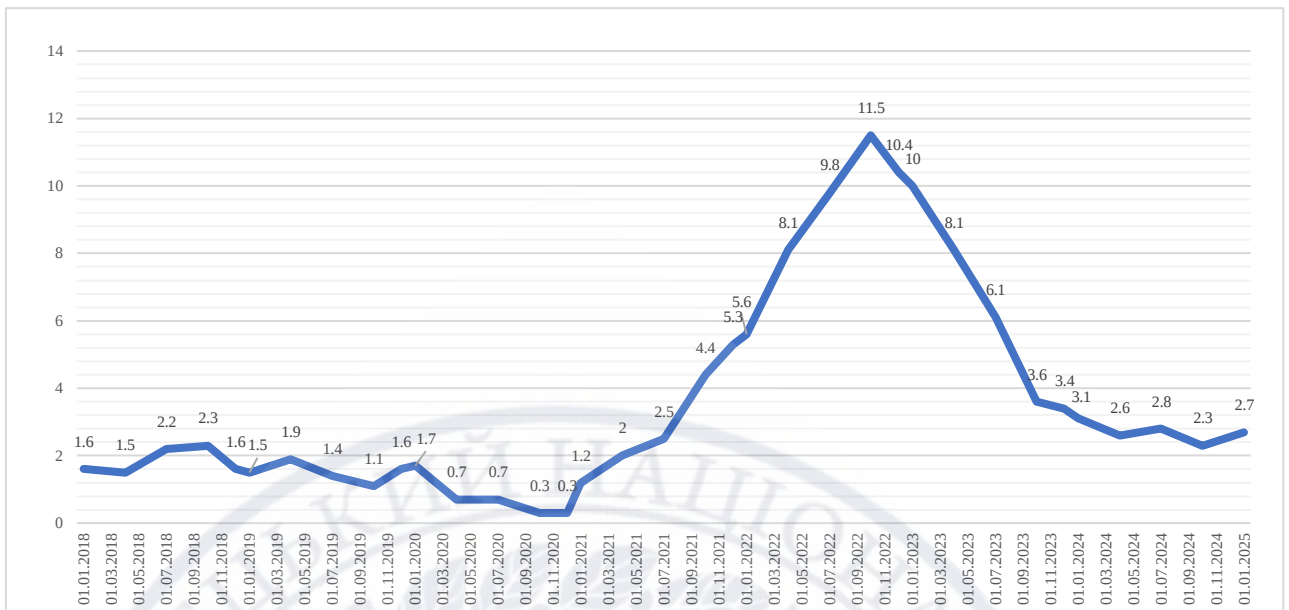

Рис.2.7 – Рівень інфляції в ЄС у 2018-2024р.р., %

Джерело: складено автором на основі [22].

Посилення інфляції супроводжувалося постійним зростанням цін на житло за підсумками 9 місяців 2024 року відповідно до їх помірного зростання протягом останніх шести кварталів.

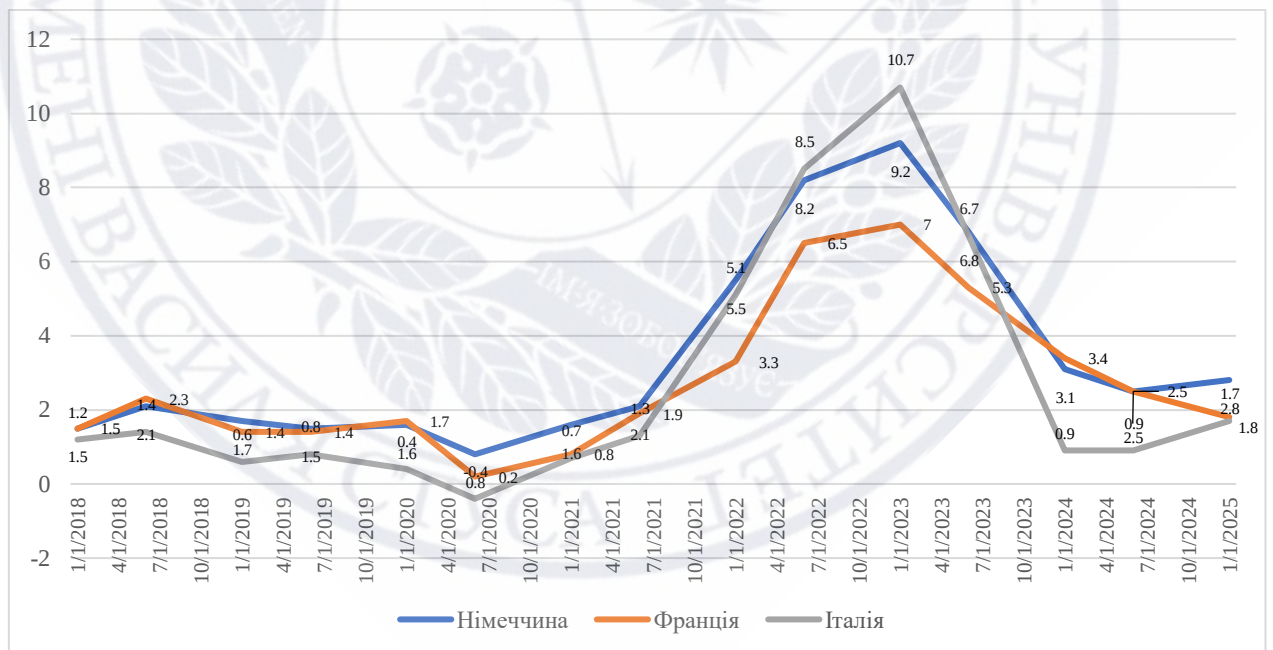

Рис.2.8 – Рівень інфляції в країнах-найбільших економіках ЄС у 2018-2024р.р., %

Джерело: складено автором на основі [22].

Сплеск рівня інфляції в найбільших економіках ЄС протягом 2021 -2023 років був співзвучним із ситуацією в ЄС в цілому. Дуже показовим є те, як корелює

європейський ринок із економічною ситуацією в окремих взятих його членах (рис.2.8). Проте, у 2023 році економіка Єврозони змогла уникнути рецесії, попри слабкість двох найбільших економік - Німеччини та Франції, а також попри те, що з середини 2022 року економіка Євросоюзу не мала жодного значущого зростання.

У той же час рівень безробіття в ЄС тривалий час тримається на історично низькому рівні (рис.2.9).

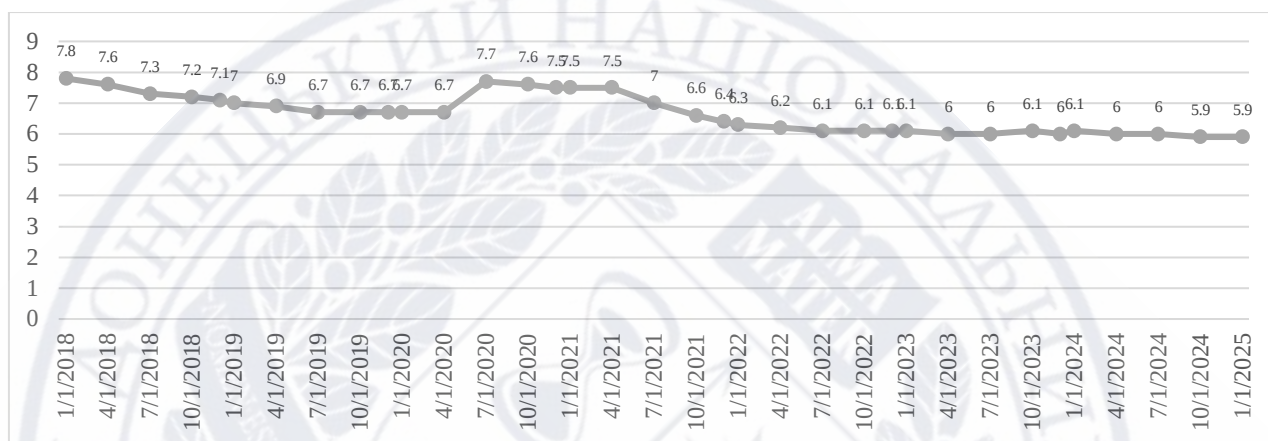

Рис.2.9 – Рівень безробіття в ЄС по відношенню до обсягу робочої сили у віці 15-74 років у 2018-2024р.р., %

Джерело: складено автором на основі [22].

Якщо порівнювати з минулим роком, рівень безробіття в цілому в ЄС знизився.

В розрізі країн – учасниць найвищий рівень безробіття був у: Іспанії — 11,2%; Греції — 9,3%; Швеції — 8,5%; Словаччині — 5,2%; Угорщині — 4,5%; Польщі — 2,9%. Найнижчий — у Чехії — 2,8%. Тут потрібно зауважити, що останнім часом вплив цифровізації виробничих процесів на рівень зайнятості доволі значний. Впровадження роботизованих комплексів підвищує ризик безробіття, провокує зниження заробітної плати та вивільнення працівників [9]. Оскільки такі комплекси впроваджуються у більш технологічно розвинених економіках то й рівень безробіття в країнах з потужнішими економіками є доволі значним.

У вересні 2024 року в ЄС безробітними були 13,042 млн осіб. Порівняно зі серпнем кількість людей без роботи збільшилася на 61 тис. у ЄС, тоді як порівняно із серпнем 2023 року вона скоротилася на 226 тис.

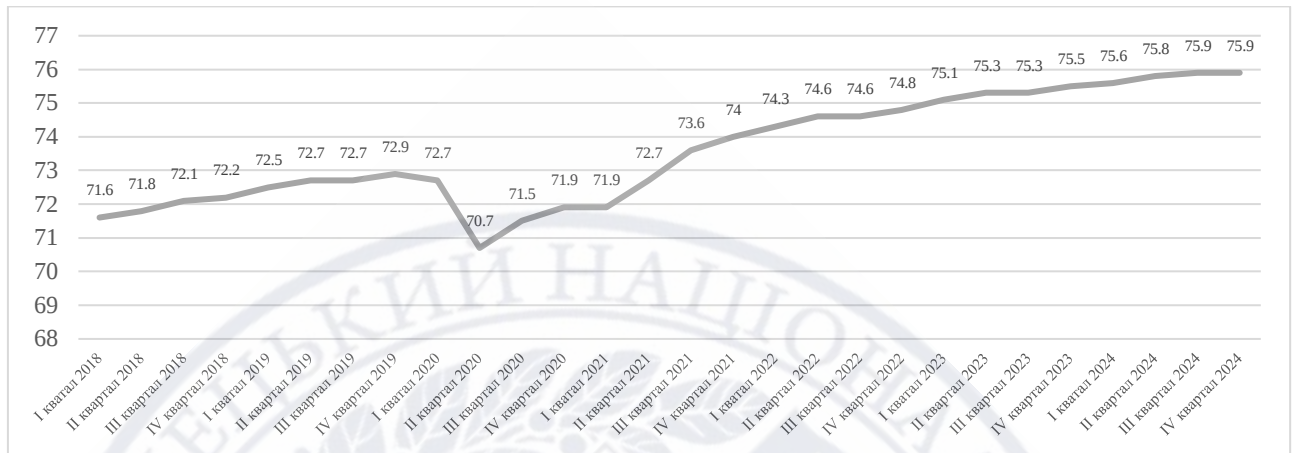

Рис.2.10 - Рівень зайнятості населення в ЄС по відношенню до загальної кількості населення у 2018-2024р.р., %

Джерело: складено автором на основі [22]

Після початку економічного відновлення умови на ринку праці в ЄС покращилися, і у 2021 році рівень зайнятості зріс до 73,6%, зростання спостерігається досі (рис.2.10). Позитивний вплив тут мали фактори, що зумовлюють економічний розвиток, включаючи відкритість економіки та створення нових можливостей для зайнятості.

Потрібно зауважити, що міграційні потоки з України після початку вторгнення РФ значно активізувалися. Тільки в Республіці Польща право на постійне чи тимчасове проживання у 2023 році отримали 247 тисяч українців, що на 60% більш, ніж у 2022 році. В середньому, по країнах Європейського Союзу цей показник збільшився на 30%. Визначальною особливістю міграційної ситуації та міграційної політики в Україні є те, що наша держава виступає одночасно країною походження, призначення і транзиту мігрантів. Це створює, з одного боку, численні проблеми, а з іншого – з'являються переваги й нові можливості, пов'язані з міграцією. Згідно з оцінками експертів, за кордоном сьогодні працює до 7 млн. громадян України. Наша країна є найбільшим постачальником трудових мігрантів до ринку праці таких країн-

членів ЄС, як Польща, Італія, Іспанія, Португалія і є безпосередньо причетною до стану ринку праці ЄС [29].

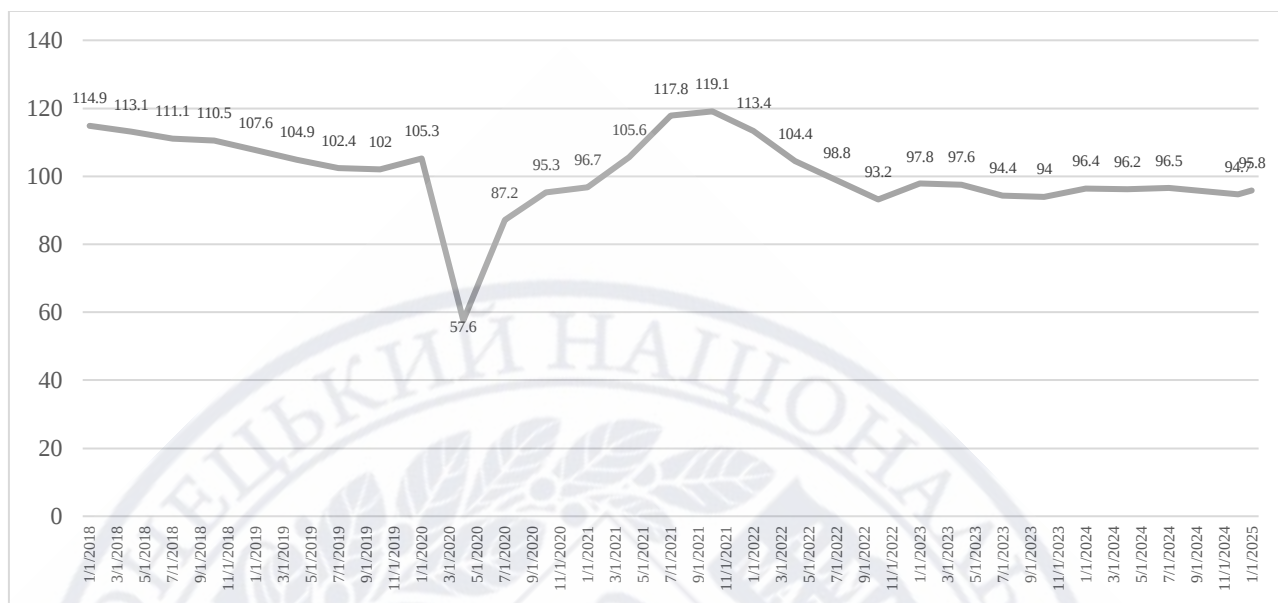

Рис.2.11 – Індекс споживчих настроїв в ЄС у 2018-2024р.р., %

Джерело: складено автором на основі [22]

Індикатор економічних настроїв іноді навіть точніше відображає справжню стадію економічного циклу, ніж всім відомі макроекономічні показники. Після значних коливань 2020-2021р.р. індикатор настроїв у промисловості та сфері послуг у 2022 році знову погіршився, оскільки брак енергії ставить під загрозу виробництво, а зростання цін стримує попит, тоді як настрої споживачів несподівано відновилися у серпні з рекордно низького рівня (рис.2.11).

В розрізі країн-членів ЄС значення індикатору у країнах Карпатського регіону Європейського союзу були дещо вищі ніж в середньому по Європейському союзу. В цих країнах споживчі настрої тісно корелюють із ростом ВВП за минулий рік. Там, де збереглася тенденція до росту ВВП – ESI найвищі, як от у Румунії та Словаччині. Країни, де ВВП не значно зростав або взагалі знижувався, знаходяться у песимістичній зоні ESI, такі, як Польща, Угорщина.

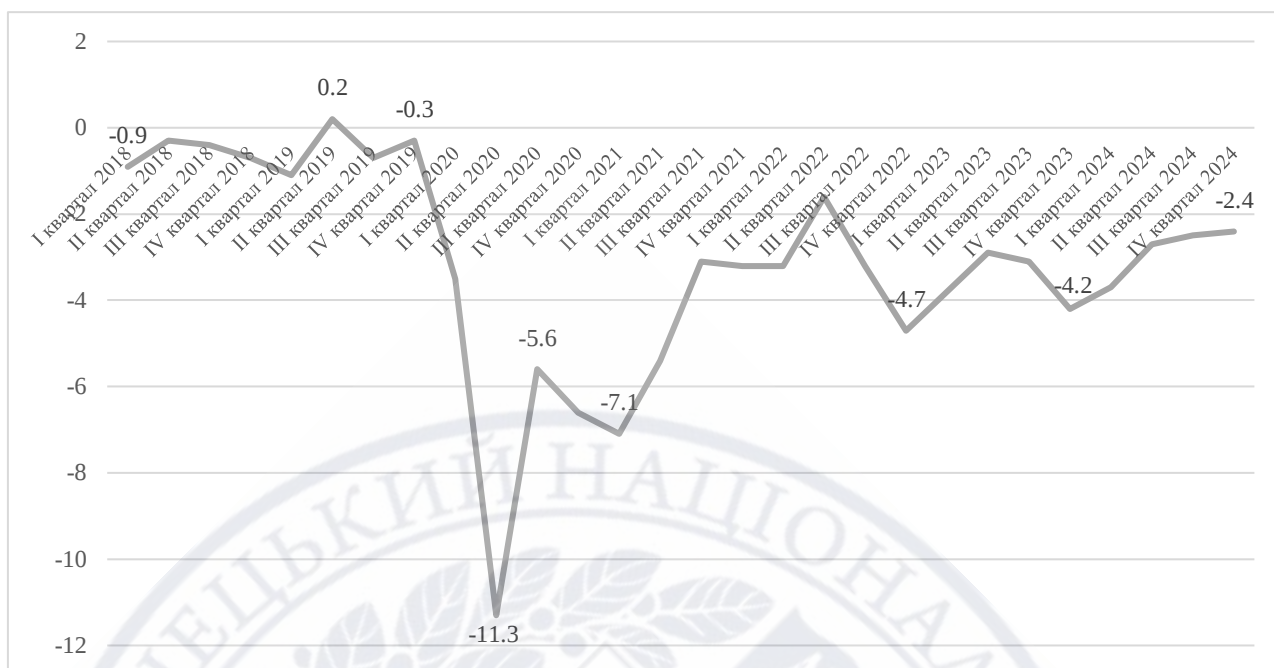

Рис.2.12 – Дефіцит (профіцит) загального державного бюджету ЄС по відношенню до валового внутрішнього продукту у 2018-2024р.р., %

Джерело: складено автором на основі [22]

Як видно з рис.2.11 протягом звітного періоду ЄС мав дефіцит загального бюджету. Причинами є проблеми фінансової системи, суперечності в сільськогосподарській політиці та необхідність реформування доходів і видатків.

У переліку країн Союзу із надмірним дефіцитом бюджету опинилися Бельгія, Франція, Італія, Угорщина, Мальта, Польща та Словаччина. Бюджетний дефіцит цих країн за підсумками минулого року перевищував 4% від ВВП, тоді як, за правилами ЄС, його максимально допустиме значення становить 3 відсотки.

Бюджетний дефіцит Бельгії за 2023 рік склав 4,4% ВВП, Польщі – 5,1%, Франції – 5,5%. Найвищий показник серед семи країн, щодо яких у липні 2024 року розпочато розслідування, оскільки дефіцит бюджету порушує функціонування грошово – кредитної системи і стимулює інфляцію ЄС в Італії – 7,4% [5].

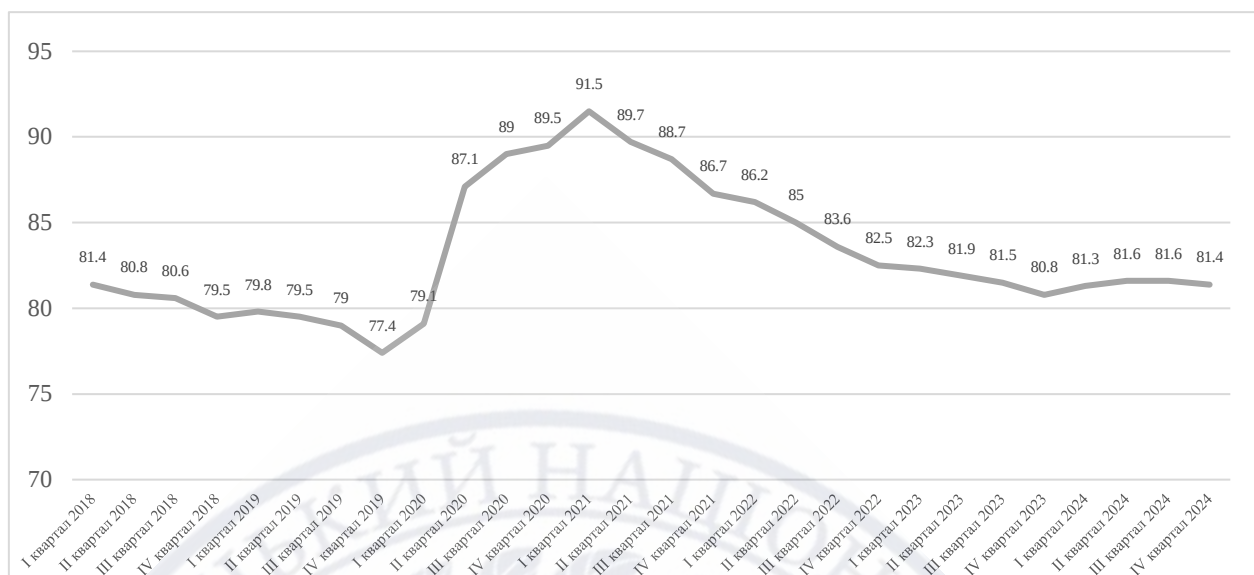

Рис.2.13 - Державний борг ЄС по відношенню до ВВП у 2018-2024р.р., %

Джерело: складено автором на основі [22]

Наявні дані свідчать про те, що країни Європи мають доволі значий рівень зовнішнього боргу (рис.2.13). Це, своєю чергою, може знизити інвестиційну активність в країні, і, як наслідок, до зменшення капітальних вкладень та обмеження розвитку підприємств і інноваційних проєктів, збільшення податкового тягара. Дієвими інструментами у подоланні цієї проблеми можуть виступити належне управління боргом та прозорість, ефективне регулювання та нагляд, надійна макроекономічна політика.

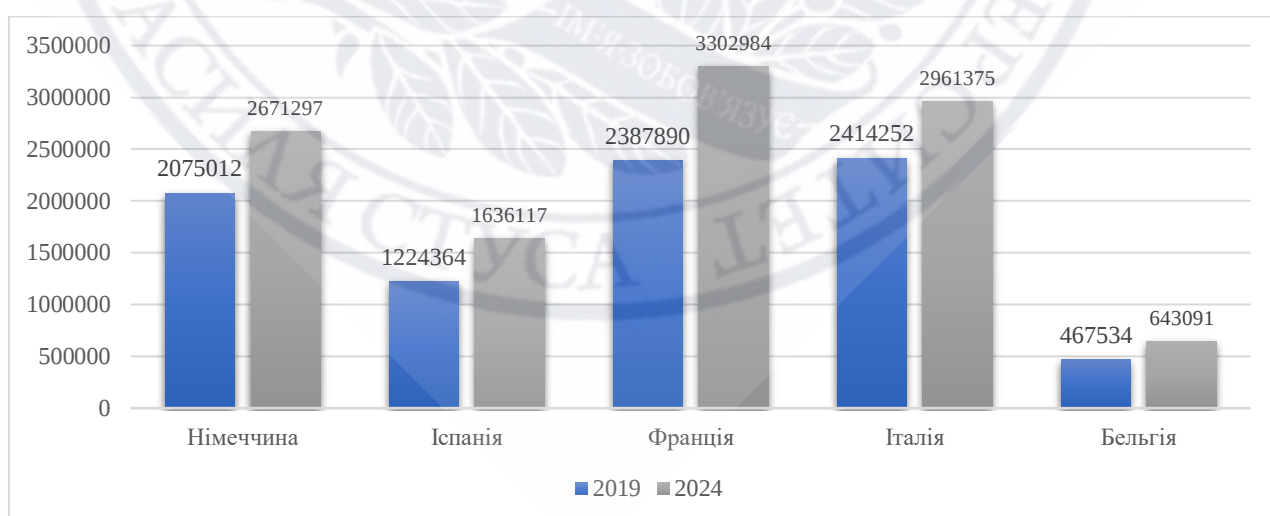

Рис.2.14 – Країни ЄС з найбільшим зовнішнім державним боргом, по відношенню до ВВП на кінець 2024р. в порівнянні з 2019р., млн. євро

Джерело: складено автором на основі [22]

Варто зазначити, що найбільший зовнішній борг склався в країнах, які без перебільшення можна сказати, є найпотужнішими економіками ЄС, зокрема Німеччина та Франція (рис.2.14).

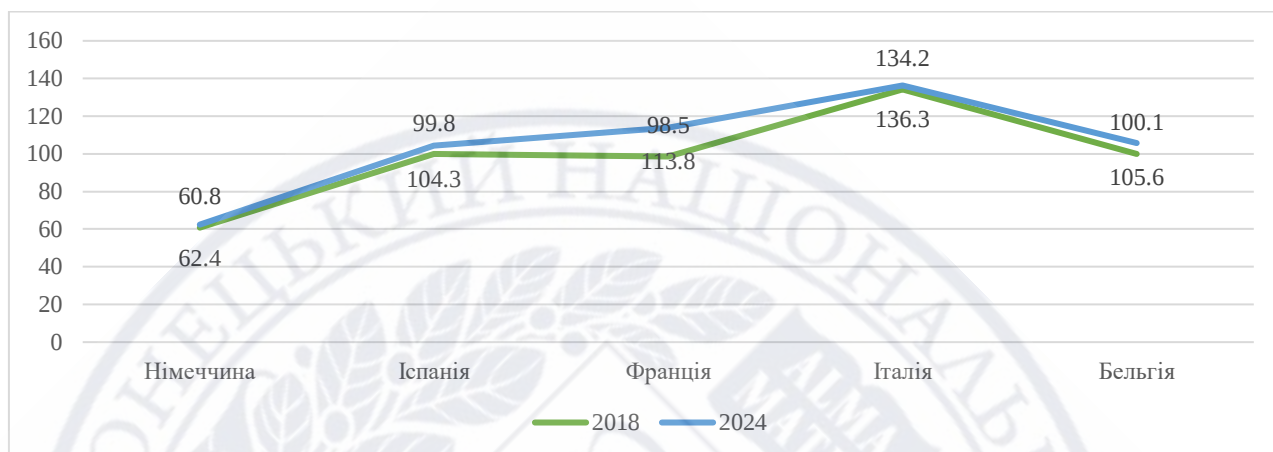

Рис.2.15 – Рейтинг найбільшого зовнішнього державного боргу країн ЄС, у відсотках до ВВП у 2018-2024р.р., %

Джерело: складено автором на основі [22]

Ситуація була дещо іншою ще на початку 2020 року, адже серед країн з найбільшим боргом не було Німеччини, а найбільший зовнішній борг мала Греція з показником 181,9%.

Європейська боргова криза є наслідком занадто спрощених умов кредитування ще в період починаючи з 2005 року по 2008 рік. Це сприяло накопичення боргів. Прийняття до ЄС країн, що малий занадто високі розміри державного боргу, глобалізація фінансової системи, фіскальна політика ЄС, що була направлена на збільшення державних надходжень та витрат, заходи, що проводилися країнами для усунення проблем банківського та приватного секторів, лише посилили негативні тенденції в даному напрямку.

Основними інструментами у подоланні цієї проблеми можуть стати належне та прозоре управління боргом, ефективні державне регулювання та нагляд, надійна та планомірна макроекономічна політика.

2.3 Аналіз стану торгівлі України товарами і послугами з країнами ЄС на сучасному етапі

З початком військового конфлікту на Сході України у 2014 році, та в його продовження, яке вилилося у повномасштабне вторгнення російської федерації у 2022 році, економічні зв'язки нашої держави з Європейським Союзом піддалися кардинальним змінам [15]. Впливу війни зазнали всі аспекти економічних відносин, як зовнішня торгівля та інвестиції так і економічна політика й співпраця. Цей період ознаменувався не лише новими викликами, а й можливостями для переосмислення торговельно-економічних відносин з ЄС. Війна призвела до суттєвого зменшення обсягів експорту та імпорту товарів між Україною та Євросоюзом [33]. Мережу постачання було порушено, а безпека транспортування стала критично важливою. На додаток ринкові коливання і економічна нестабільність вплинули на здатність українських підприємств підтримувати сталий експорт.

Проте Європейський Союз був і залишається основним торговельним партнером України і після подій лютого 2022 року. Зокрема, у 2023 році питома вага торгівлі товарами з ЄС склала 56,0 % від загального обсягу торгівлі України [26]. Своєю чергою, Україна є 17-им за значущістю торговельним партнером для ЄС, при цьому, наша держава в трійці лідерів серед постачальників аграрної продукції на ринок ЄС. За підсумками 2020 року питома вага торгівлі товарами та послугами з ЄС склала 40,7 % від загального обсягу торгівлі України (рис. 2.14), що на 0,6 % більше ніж у 2019 році – період пандемії.

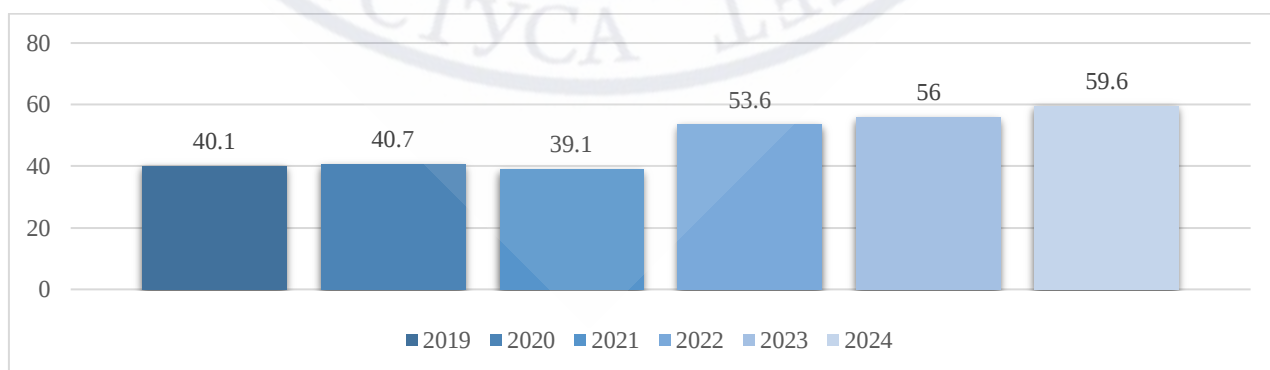

Рис. 2.16 – Питома вага торгівлі товарами та послугами України з країнами ЄС у 2019-2024 р.р., %

Джерело: складено автором на основі [26]

З 2021 року Україна експортувала товарів на 68,2 млрд дол. США, проте вже у 2022 році обсяг експорту в грошовому еквіваленті зменшився на 44 млрд дол., в 2023 році – на 36 млрд дол., що на 36 % менше, ніж у 2021 році. Протягом 2023 року обсяг торгівлі товарами між Україною та ЄС склав 56 млрд. доларів США, що на 1,9 % більше порівняно з 2022 роком. При цьому експорт товарів до країн ЄС знизився на 16,1 % і становив 23,4 млрд дол. США, а імпорт товарів зріс на 20,5 % до позначки 32,5 млрд дол. У 2023 р. сальдо двосторонньої торгівлі для України стало від’ємним – у розмірі - 9,1 млрд дол. [26]. З початку повномасштабного вторгнення обсяги українського експорту в цілому значно скоротилися (рис. 2.16).

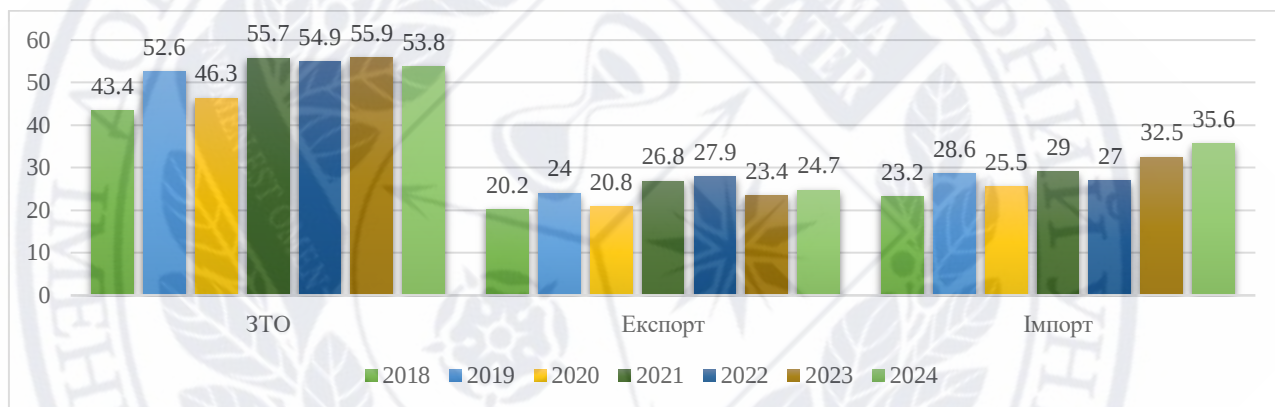

Рис.2.17 – Зовнішньоторговельний оборот України, експорт, імпорт товарів до країн ЄС у 2018–2024 р.р., млрд дол. США

Джерело: складено автором на основі [23]

Якщо у 2021 році експорт та імпорт основних видів товарів показували значний приріст, то, починаючи з 2022 року експортно-імпортні операції демонстрували деяку неоднорідність, про що свідчать коефіцієнти приросту (спадання). У 2023 році експорт товарів за основними видами показав зниження, а імпорт – зростання (рис.2.17). З цього випливає, що величина чистого експорту знижувалася, а обсяг сукупного випуску — падав. На ситуацію, що склалася значний вплив мало повномасштабне вторгнення російської федерації, оскільки території, на яких було сконцентровано основну частину важкого виробництва, окуповано. Фізичне знищення металургійних об’єктів та зупинка виробництва

спричинили значне скорочення обсягів випуску та експорту металу, який до того займав значну частку в експорті країни [4]. Попри загальний спад експорту українських товарів, позитивні тенденції спостерігаються на ринку меблів. Зокрема, у 2023 році порівняно з 2022 роком, обсяги зросли на 11 %, а грошові надходження на 7 % [3]. Основними статтями українського експорту традиційно залишалося продовольство (зокрема зернові) та метали. Обсяги їх експорту значно залежать від логістики, яка залишається ускладненою через війну. Також показовим є те, що тенденція до розширення присутності європейських товарів на ринку України зберігалася.

У 2024 році обсяги ввезення товарів із ЄС зросли на 9 % за всіма основними групами товарів, крім паливно-мастильних матеріалів, і становили 35,6 млрд. дол. США. Унаслідок цього негативне сальдо торгівлі товарами з ЄС збільшилося до 10,9 млрд дол. США.

Незважаючи на запровадження найбільш сприятливого режиму торгівлі (зона вільної торгівлі та автономні торговельні заходи), частка ЄС в географічній структурі експорту порівняно з 2023 роком скоротилася. Така динаміка відбулась попри зростання вартісних обсягів експорту в 2024 році на 6 %, або на 1,5 млрд дол. США, що змінило ситуацію, яка склалася в I півріччі 2024 року, коли спостерігалось падіння українського експорту до ЄС на приблизно 9 %, або на 1,1 млрд дол. США.

Україна має потужний продовольчий комплекс, який спроможний не лише в повній мірі забезпечити населення країни харчовими продуктами, а й формувати активну позицію країни на міжнародних ринках низки ключових агропродовольчих товарів [25]. Завдяки традиційно потужному продовольчому експорту, Україна є одним з беззаперечних гарантів продовольчої безпеки у світі. До повномасштабного вторгнення РФ за обсягами експорту Україна входила до п'ятірки найбільших експортерів зернових у світі. Країна екпортувала $\frac{3}{4}$ від того, що виробляли, внутрішнє споживання зернових становило лише 20–25 %. Постачання пшениці складало 10 % світового експорту, понад 14 % кукурудзи і понад 47 % соняшникової олії [3]. Наразі, завдяки допомозі партнерів Україна

залишається ключовим постачальником на світових ринках зерна та соняшникової олії, з часткою понад 10 % міжнародної торгівлі.

Динаміка обсягів експорту та імпорту продукції агропромислового комплексу України з країнами ЄС відображена на рис. 2.18, 2.19.

Рис.2.18 – Експорт продукції агропромислового комплексу України в країни ЄС у 2019-2024 р.р., млрд дол США

Джерело: складено автором на основі [26]

2020-й став єдиним періодом за останні роки, коли обсяг експорту агропродукції до Євросоюзу знизився – на 12,9 %. Україна отримала від продажу 6,1 млрд доларів [13]. Воєнні дії призвели до погіршення продовольчої безпеки в Україні, яке спричинене, зокрема, порушеними логістичними ланцюгами, зруйнованими інфраструктурою, господарством та виробництвом, зменшенням кількості виробленого продовольства на працюючих підприємствах. За таких умов український аграрний сектор продемонстрував високу стійкість та адаптивність до ризиків воєнного часу, хоча й відбулося зниження обсягів експорту порівняно з попередніми роками.

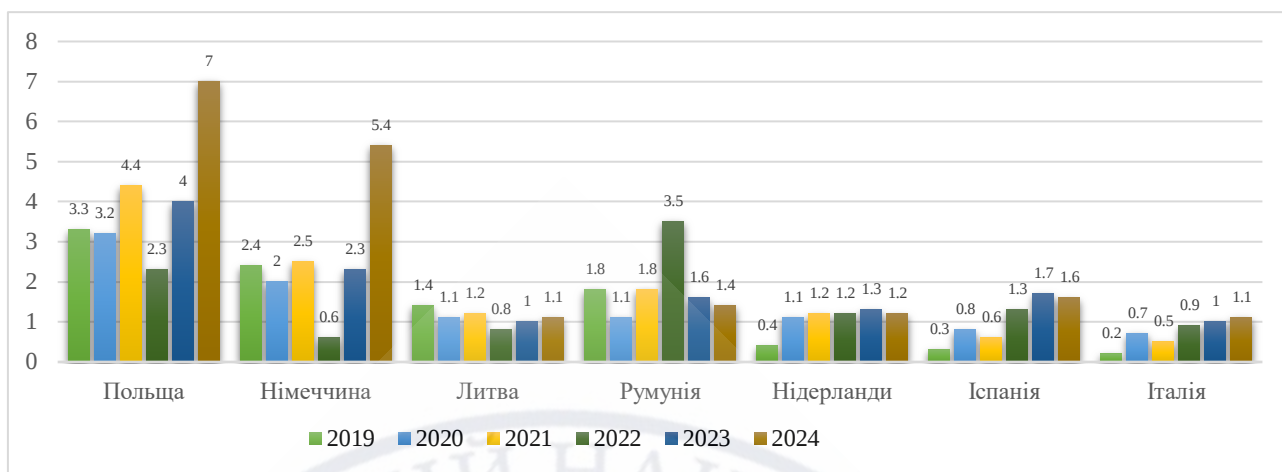

Рис.2.19 – Імпорт української агропродукції деякими країнами ЄС у 2019-2024 рр., млрд. дол США

Джерело: складено автором на основі [23]

Аналіз наявних даних щодо експорту агропродукції з України в країни ЄС вказує на те, що Польща продовжує залишатися найважливішим імпортером української агропродукції. Хоча й обсяги імпорту дещо зменшилися у порівнянні з довоєнним періодом, що може бути зумовлено як економічними чинниками, так і мінливим середовищем торговельних відносин. Німеччина також продовжує залишатися значним імпортером, але й тут відзначається невелике зниження обсягів. Румунія і Литва, хоч і зменшили імпорт, їх частка залишається все ще значною. Така ситуація свідчить про стійкість торгових відносин, незважаючи на зовнішньополітичні виклики та війну. В цілому, тенденція до зменшення обсягів імпорту деякими країнами свідчить про можливі труднощі в економічних відносинах, але, незважаючи на це, українська агропродукція все ще залишається важливою для європейських ринків. Тож виникає необхідність для України адаптувати свої стратегії експорту та шукати нові ринки з метою забезпечення стабільності торговельних відносин в умовах непередбачуваних економічних і політичних змін.

Як і ринки торгівлі товарами, країни ЄС є основним ринком, куди Україна експортує і звідки імпортує послуги (39% експорту та 51% імпорту у 2020 р). Різні сектори послуг демонстрували різну динаміку експорту до ЄС. Лідером зростання стали комп'ютерні послуги [31]. Значно зріс експорт інформаційних

послуг та послуг з переробки матеріальних ресурсів, наукових та технічних послуг, послуг з будівництва [6]. Найбільше скорочення експорту до ЄС у 2022р. продемонстрував основний протягом доволі тривалого часу сектор транспортних послуг, особливо послуги залізничного та морського транспорту. Це пов'язано передусім з втратою Україною частини транзитних вантажопотоків через воєнну агресію та транзитні обмеження рф.

У структурі українського експорту послуг до ЄС переважають чотири сектори, такі, як транспортні послуги, послуги з переробки матеріальних ресурсів, послуги у сфері телекомунікацій, комп'ютерні та інформаційні послуги, а також ділові послуги. Вони продовжують зберігати панівні позиції, формуючи близько 90% усього експорту послуг до ЄС [30]. Решту експорту до ЄС забезпечують послуги, пов'язані з фінансовою діяльністю, послуги з ремонту та технічного обслуговування та інші послуги (серед яких послуги, пов'язані з подорожами, послуги з будівництва, послуги зі страхування, роялті та інші послуги, пов'язані з використанням інтелектуальної власності, послуги приватним особам, культурні та рекреаційні послуги та державні та урядові послуги).

Починаючи з 2021 року, Україна активно відновлювалася після пандемії COVID-19, і експорт послуг до країн ЄС в цілому зростає (рис. 2.20). Основні категорії включали ІТ-послуги, бізнес-консалтинг, фінансові послуги, транспортні та інші.

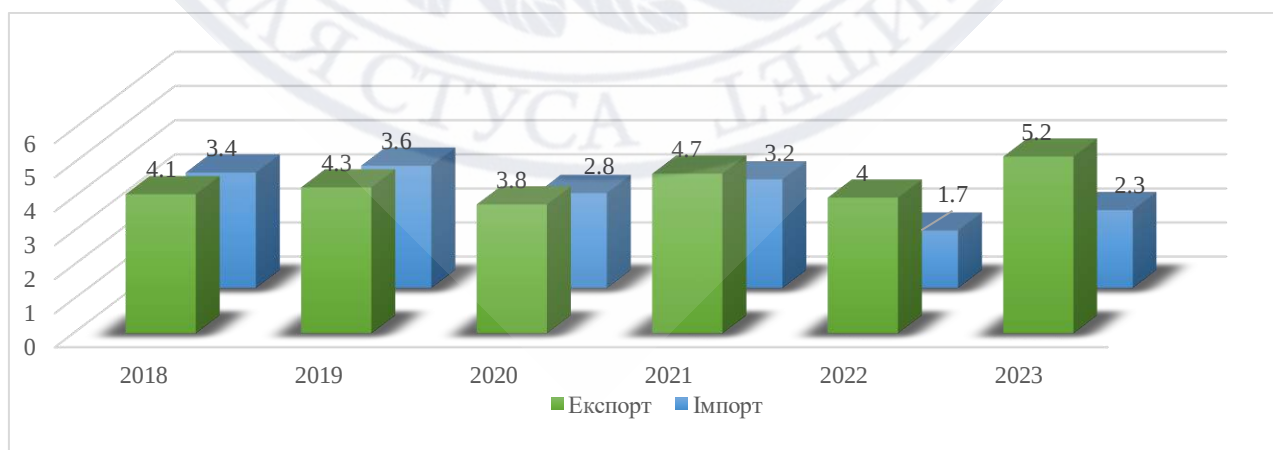

Рис.2.20 – Зовнішня торгівля послугами України з країнами ЄС у 2018-2023 р.р., млрд. дол. США.

Джерело: складено автором на основі [26]

Незважаючи на воєнні дії, експорт послуг з України до країн ЄС залишався на порівняно високому рівні, що свідчить про стійкість сектору.

В 2023 році ситуація почала стабілізуватися і Україна знову почала нарощувати обсяги експорту послуг до країн ЄС. Експорт українських послуг до країн ЄС був на 5,2% більшим від 2022 року, але на 19,5% менший від 2021 року [27]. Основні категорії послуг знову включали ІТ-послуги, бізнес-консалтинг, технічне обслуговування, а також нові категорії, такі як віддалені робочі послуги та креативні індустрії.

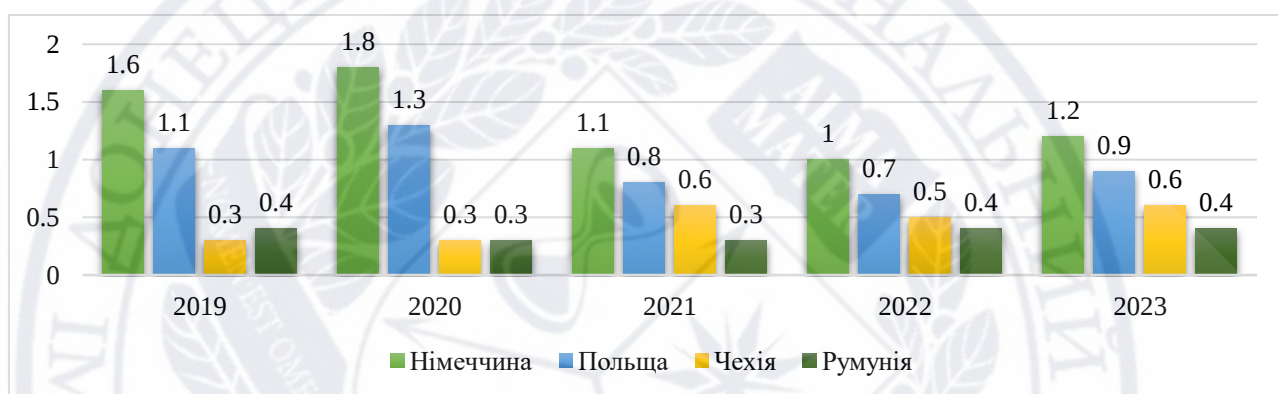

Рис.2.21 – Країни ЄС з найбільшим обсягом імпорту послуг з України у 2019-2023 рр., млрд дол США

Джерело: складено автором на основі [23]

У період з 2019 р. по 2023 р. динаміка експорту послуг з України до країн Європейського Союзу демонструє різкі зміни, що відображають як позитивні тенденції, так і негативні наслідки економічних і політичних подій. У 2021 р. загальний обсяг експорту послуг з України до ЄС досяг близько 4,5-5 мільярдів доларів США, що стало результатом активного відновлення після пандемії COVID-19. Найбільшими споживачами українських послуг в той період були Німеччина, Польща, Чехія та Румунія (рис. 2.21). Німеччина, як найбільший ринок, витратила близько 1,1 мільярда доларів США на українські послуги, зокрема в сферах ІТ-послуг, програмування та інженерного консалтингу. Польща слідувала за Німеччиною з обсягом приблизно 800 мільйонів доларів США, акцентуючи увагу на ІТ-послугах та бізнес-консалтингу [23].

У 2022 році ситуація змінилася через початок військових дій в Україні, які мали суттєвий негативний вплив на економіку та зовнішню торгівлю. Загальний обсяг експорту послуг зменшився до приблизно 3,8-4 мільярдів доларів США. Німеччина залишалася найбільшим споживачем українських послуг, з обсягом близько 950 млн дол. Польща і Чехія також залишалися важливими ринками, витрачаючи приблизно 700 та 500 млн дол. США відповідно. Проте, в умовах економічної нестабільності та зменшення попиту, обсяг експорту українських послуг до Румунії також знизився [8].

У 2023 році ситуація почала стабілізуватися і Україна знову почала нарощувати обсяги експорту послуг до країн ЄС. Загальний обсяг експорту зріс до близько 4,5-5,2 мільярдів доларів США [5]. Німеччина залишалася лідером з обсягом близько 1,2 мільярда доларів США, відновивши високий попит на ІТ-послуги, технічний консалтинг і програмування. Польща також демонструвала позитивну динаміку, з обсягом приблизно 850 мільйонів доларів США, відновлюючи попит на українські послуги, особливо в ІТ-сфері. Чехія та Румунія продовжували використовувати українські послуги, з обсягами 600 мільйонів, 400 мільйонів і 350 мільйонів доларів США відповідно. Ці дані свідчать про здатність вітчизняного сектору послуг адаптуватися до мінливих умов ринку, забезпечуючи тим самим стабільний попит на українські послуги в країнах Європейського Союзу.

РОЗДІЛ III

Україна на шляху до ЄС

3.1 Економічні аспекти співробітництва України з країнами Європейського союзу

Економічна інтеграція України до ЄС починаючи з 2014 року відбувається в умовах російської агресії та окупації значної частини території країни. Така ситуація створює значні проблеми та перешкоди на шляху до об'єднаної Європи, і містить ризики для розвитку країни в цілому. Водночас, приєднання до економічного простору ЄС має додаткові конкурентні переваги для України, особливо в умовах сталої тенденції формування певної автономії основних світових центрів впливу, забезпечення їх економічної безпеки у стратегічних галузях на основі процесів ресорсингу та створення регіональних стійких мереж доданої вартості [3].

Україна має шанс інтегруватися до європейської економіки, яка є найбільш конкурентною і ефективною з усіх можливих для України моделей соціально-економічного розвитку [10]. У 2022 році виконано ряд важливих кроків у напрямку активізації процесу економічного партнерства України і ЄС. Ідеться про лібералізацію торговельних контактів, запровадження безвізових режимів у різних сферах співробітництва Україна - ЄС.

Торгово-економічне партнерство України і ЄС має свою специфіку. Торгівля з Євросоюзом стала важливим зовнішньоекономічним фактором, який сприяв посиленню стійкості відкритої економіки України в умовах тривалої російської агресії та значних людських і матеріальних втрат. Так ЄС поступово став основним торговельним партнером — його питома вага в зовнішній торгівлі України з 2014 року до 2021 року зросла до 39,1%. За підсумками 2022 року частка ЄС сягнула 52,2%, і в цілому обсяг експорту України на європейському напрямі стабільно зростає. Такий стан речей можна пояснити тим, що в умовах широкомасштабного вторгнення РФ і морської блокади західний кордон України став майже єдиною можливим транспортним маршрутом. Однак, останнім часом,

з відкриттям «зернового коридору», спостерігалось поступове нарощування вантажоперевезень з українських портів до різних регіонів світу, в тому числі до ЄС. Загалом, є підстави говорити про значні проєвропейські зрушення у географічній структурі зовнішньої торгівлі України за відносно короткий відрізок часу. При цьому слід зазначити те, що на взаємну торгівлю країн-членів ЄС останніми роками припадає від 60% до 65% обсягу їх зовнішньої торгівлі в цілому. Це є свідченням високого рівня самодостатності внутрішньоєвропейських економічних контактів. З 2016р. українські компанії активно використовували можливості Зони вільної торгівлі з ЄС (ПВЗВТ). На це вказує те, що у 2016 році експорт товарів до країн-членів ЄС здійснювали 13 402 компанії, у 2021 році — 14 28376. Для експорту до ЄС з початку застосування ПВЗВТ було видано 584 907 сертифікатів EUR.

В цілому ж тенденції торговельних відносин з ЄС говорять про те, що ефекти зони вільної торгівлі за останніми роками мали різнохарактерну динаміку. З одного боку, показники внутрішньогалузевої торгівлі хоча й повільно, але зростали. Індекс відкритості торгівлі з ЄС також характеризувався висхідною динамікою, покращився індекс збалансованості торгівлі. Проте, з іншого боку, негативне сальдо взаємного обміну товарами все ж не було подолане. Показники товарної концентрації експорту України в цілому зросли, але стосовно експорту в ЄС вони мали тенденцію до зниження. Товарна структура експорту до Європи була диверсифікованою, що найбільш помічалось на малих обсягах товарних позицій.

У 2021 році до країн ЄС було спрямовано 34,2% експорту послуг України [36]. Причому, на відміну від торгівлі товарами, тут наша країна мала позитивний баланс. На країни ЄС у цей період припадала основна частина прямих українських інвестицій (до 78%), хоча відчувався вплив загрози ескалації російської агресії, а також наслідки COVID-19 [30].

Загалом структура торгівлі з країнами ЄС свідчить про те, що підприємства України досить повільно інтегрувалися в європейські мережі доданої вартості. Така інтеграція відбувалася переважно на початкових (експорт сировини) та

фінальних стадіях (імпорт готової продукції) таких мереж з незначною концентрацією доданої вартості саме в українських компаніях. Це впливало на визначення місця України в європейському геоекономічному просторі. Водночас російська військова агресія у 2022 році призвела до фактичного переривання таких економічних мереж між Україною та відомими європейськими компаніями. Наприклад, БМВ та Фольксваген вимушені були зупинити частину своїх заводів в Європі внаслідок тимчасового закриття українських підприємств, які постачали комплектуючі для електрообладнання автомобілів.

Отже, з одного боку, у воєнні часи ускладнилися контакти України з ЄС в окремих галузях, таких як сталеливарні вироби, електрообладнання. Але, з іншого боку, війна пришвидшила інституціональну, секторальну інтеграцію окремих галузей національної економіки до внутрішнього ринку ЄС, трансформацію структури експорту шляхом товарної диференціації.

В перспективі розвиток зовнішньої торгівлі України у цілому та з країнами-членами ЄС значною мірою залежатиме від відновлення зруйнованої експортної структури країни та доступу до морів. Тому принципово важливим є рішення ЄС започаткувати спеціальну «Платформу відбудови України», яку очолюють Єврокомісія та Уряд України. Єврокомісія також запропонувала створити фонд «RebuildUkraine». Цей фонд, інтегрований до бюджету ЄС, розглядається як основний інструмент відновлення України. Він надаватиме кредити та гранти, а фінансове управління пов'язуватиметься з інвестиціями та реформами. В основу діяльності «RebuildUkraine» буде покладено досвід фонду відновлення та стійкості ЄС, який вже має практику подолання кризових ситуацій у різних країнах Євросоюзу

Розбудова нової логістичної структури торгівлі Україна-ЄС теж не залишилася поза увагою. Російська часткова блокада Азовського моря з 2014 року та повна блокада Чорного та Азовського морів з 2022 року, фактичне припинення економічних контактів із середньоазійськими країнами через російську територію мають значні негативні наслідки для зовнішньої торгівлі України. Так, до війни лівова частка українських поставок зернових культур, які

забезпечували вагомий внесок у річні надходження від експорту, відбувалася через чорноморські порти. Нині перебудова логістики в умовах війни здійснюється на основі Плану дій ЄС від 12 травня 2022 року «Шляхи солідарності». Важливе значення у цьому напрямку мала Угода про вантажні перевезення автомобільним транспортом, підписана в червні 2022 року. Термін угоди - один рік, нею скасовувалася необхідність отримання українськими перевізниками відповідних дозволів, спрощує визнання водійських документів

Інвестиційна складова партнерства Україна - ЄС є значно проблемною для України. Після початку активної фази російської агресії показники інвестиційної привабливості країни значно знизилися. Ще на початку 2022 року Міжнародне рейтингове агентство Fitch знизило рейтинг України з В до ССС та С (переддефолтний). Разом з тим, зрозуміло, що під час війни залучення іноземних інвестицій можливе лише за умов страхування воєнних ризиків. Тому, очевидно, процес іноземного інвестування з країн ЄС в Україну, як і інших країн під час війни, значною мірою ускладнений та перебуває в стані невизначеності.

Лібералізація торгівлі з Євросоюзом у 2022 році допомогла вітчизняному бізнесу витримати навантаження війни та зміцнити свої позиції на європейському ринку. Для Брюсселя це рішення стало безпрецедентним з точки зору надання торговельних поступок країні - не члену ЄС. В умовах війни такий крок сприяє експорту вітчизняної продукції та поглиблює торговельні відносини з ЄС, а також третіми країнами, до яких транзитом прямує українська продукція.

Найбільше виграли виробники товарів, які мали невеликі квоти на експорт без сплати мит, — як-то мед, оброблені томати, ячмінна крупа та борошно, солод, пшенична клейковина, цукор, крохмаль, овес, м'ясо птиці, яйця, часник, кукурудза, гриби, виноградний та яблучний соки, тютюнові вироби. Скасування мит є важливим кроком для виробників харчових продуктів, мінеральних та хімічних добрив, виробів з алюмінію тощо.

З одного боку, для ЄС лібералізація торгівлі з Україною — це можливість збільшити товарну пропозицію, уповільнити зростання цін на сільськогосподарську продукцію. Водночас скасування мит та антидемпінгових

заходів на українську металургію спрямоване на зменшення дефіциту чорних металів для європейської промисловості [20]. З іншого боку, усунення обмежень і бар'єрів у торговельних відносинах з ЄС створює можливості поглиблення ступеня переробки сировинної продукції саме на українських підприємствах, зокрема молочної та м'ясної продукції. Для українських товаровиробників з'являються додаткові товарні ніші для заповнення ринку ЄС.

6 жовтня 2022 року Парламент України схвалив Постанову «Про звернення до Європейського Парламенту та Ради ЄС щодо поглиблення економічної співпраці та продовження дії тимчасових заходів з лібералізації торгівлі» з проханням продовжити термін дії пільгового режиму до завершення переговорів про членство України в ЄС [19].

Попри війну, протягом 2022 року тривала кропітка робота з повноцінного функціонування секторальних «безвізів» з ЄС - енергетичного, митного, цифрового, транспортного тощо. Це нові можливості для українського бізнесу та додаткові прибутки. Так, з 1 жовтня 2022 року запрацював «митний безвіз», завдяки якому Україна отримала можливість здійснювати обмін митною інформацією щодо транзитних вантажів із 36-ма країнами в режимі реального часу; спеціальні транзитні спрощення; рівні фінансові умови [16].

Продовжується робота над впровадженням «промислового безвізу» — Угоди про оцінку відповідності та прийняття промислової продукції.

3.2 Проблеми і перспективи України на шляху до ЄС

На стан партнерства України і ЄС й темпи української євроінтеграції впливає комплекс зовнішніх і внутрішніх факторів. Серед них можна виділити висхідну турбулентність та непередбачуваність геополітичних і гео економічних процесів, обумовлених, гострою конфронтацією у форматі Захід-росія внаслідок агресії кремля проти України - з одного боку [39]. А з іншого — більш глобальним протистоянням між демократичним цивілізованим світом і авторитарними режимами.

З часу отримання Україною статусу кандидата на вступ до ЄС у відносинах Києва і Брюсселя завершився період так званої «стратегічної невизначеності» і започатковано переговорний процес про вступ до Євросоюзу. Російська інтервенція значно ускладнила процес євроінтеграції. Україна зазнала величезних людських та економічних втрат, уповільнилися темпи соціально-економічного реформування. Країна змушена зосереджувати величезні ресурси на протистоянні агресії кремля, і це не може не позначатися на темпах просування до ЄС. Також несприятливим фактором є ускладнення внутрішньої соціально-економічної ситуації в ЄС через енергетичний шантаж РФ та блокування країною-агресором українського агропромислового експорту.

Характерною рисою нинішнього етапу співробітництва Україна-ЄС є те, що об'єднана Європа демонструє послідовну та незмінну політико-дипломатичну солідарність з Україною, здійснює військово-технічну, фінансово-економічну, гуманітарну підтримку нашій країні. Важливе значення для стабілізації внутрішньої ситуації має поглиблення економічного співробітництва з ЄС, поступове розширення присутності України на європейських ринках. Уже під час війни зроблено ряд важливих кроків у напрямі активізації економічних контактів Києва і Брюсселя. ЄС скасував квотні і тарифні обмеження, лібералізувавши торгівлю з Україною. Паралельно запроваджені безвізові режими на різних напрямках секторального співробітництва Україна-ЄС. Це сприятиме як процесу подальшої євроінтеграції України, так і зміцненню її протистояння країні-агресору.

Вступ України до Європейського Союзу визначений як стратегічний курс для розвитку країни, що має вплинути не лише на зовнішньоекономічний вимір, але й на ціннісні орієнтири українського суспільства. Однак існують численні труднощі, як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру, які ускладнюють інтеграційний процес [36].

Визначено сім сфер, які потребують перегляду. Серед них боротьба з корупцією вважається ключовою проблемою українського суспільства і ця реформа є пріоритетом №1 у всіх регіонах країни. Відмінність між регіонами

полягає в рівні підтримки антикорупційної реформи, але в усіх частинах України ця ініціатива займає провідне місце серед усіх пріоритетів [3]. Досвід євроінтеграції свідчить, що успішність руху до ЄС вирішальною мірою обумовлена здійсненням ефективних проєвропейських реформ у різних сферах, повномасштабною адаптацією до законодавчо-правового простору Євросоюзу.

Економічний вектор руху України до ЄС вимагає виконання певних стратегічних і тактичних заходів. До них відносяться узгодження і реалізація спільно з ЄС нового Плану пріоритетних заходів щодо інтеграції до внутрішнього ринку Євросоюзу. Цей План який має містити такі складові, як впровадження спільних виробничо-промислових, інфраструктурних проєктів, здійснення ефективної інвестиційної політики ЄС на українському напрямку, включення українських мобільних операторів до спільного простору роумінгу ЄС, розширення доступу українським компаніям на національні ринки послуг країн-членів ЄС [37].

Має бути узгоджений з європейською стороною достатній рівень регулярної фінансової підтримки України з боку ЄС та країн-членів на грантовій та кредитній основі та координація такої підтримки з іншими розвинутими країнами та міжнародними організаціями.

З метою сприяння відновленню української економіки, зруйнованої інфраструктури, житлово-комунального господарства, соціокультурного сектору необхідні розроблення і запровадження як на рівні Єврокомісії, так і у двосторонніх відносинах з країнами-членами ЄС, цільових адресних програм.

Рішення про збереження та поглиблення лібералізації торговельних відносин між ЄС та Україною має величезне значення для постраждалої української економіки, проте воно потребує узгодження з Єврокомісією. Такий крок сприятиме трансформації досягнутого рівня торговельної лібералізації з тимчасового у постійний, максимально наближений до режиму внутрішнього ринку ЄС.

Також подальше інституційне поглиблення та посилення інтеграції України в основних сферах економічної взаємодії з ЄС, зокрема, енергетичній,

промисловій, авіаційній, цифровій, аграрній, транспортній, міграційній та ін., а також у сфері спрощення митного контролю, сприятиме економічній стабільності в післявоєнний період та період відбудови. В першу чергу в даному напрямку необхідно вжити заходів щодо підписання Угоди з ЄС про оцінку відповідності та прийнятність промислових товарів.

Забезпечення приєднання України до Єдиної зони платежів в євро (SEPA) спростить систему взаєморозрахунків. Здійснення спільного з інституціями ЄС моніторингу та пошуку можливостей для інвестиційного співробітництва в умовах зовнішньої агресії сприятиме відновленню інвестиційної привабливості України.

Аналіз проблем європейської інтеграції України вказує на існування ряду значних труднощів. Зокрема, серед основних проблем залишаються триваюча війна з росією, недостатня активність у проведенні економічних реформ, високий рівень корупції та економічної злочинності та значні відмінності в рівнях економічного розвитку між Україною та країнами ЄС, а також несумісність правових систем [40]. Подолати ці проблем можна лише діючи комплексно у напрямку закінчення війни з рф, активізацію економічних реформ, зменшення корупції, покращення якості управління та залучення додаткових ресурсів для зближення стандартів життя та економічного розвитку з країнами ЄС

Перспективи інтеграції України до ЄС значною мірою залежать від зовнішніх факторів, таких як готовність Європейського Союзу до розширення, прийняття нових членів та внутрішніх факторів, включаючи проведення ефективних економічних та інституціональних реформ в Україні [29]. Ці та інші різноспрямовані чинники складають фон української євроінтеграції і прямо чи опосередковано позначаються на темпах просування країни до ЄС.

Узагальнюючи досліджені матеріали, можна виділити такі перспективи членства України в ЄС:

Рис.3.1 – Перспективи вступу України до ЄС.

Джерело: складено автором на основі [39]

Складність реалізації європейського вибору для України полягає, передусім, у невідповідності реалій української економіки передумовам успішної інтеграції [21]. Наявність спільних інтересів і взаємозв'язок економік не можуть компенсувати неспівставність розвитку, яку важко подолати. Відповідно, відносини між Україною та ЄС можуть будуватися за моделями представницького партнерства або асиметричних відносин, які передбачають співпрацю в різних сферах, зокрема в торговельно-економічній, у формі створення зони вільної торгівлі.

ВИСНОВКИ

За результатами дослідження встановлено, що Європейський Союз утворився в результаті тривалого і послідовного розвитку процесу інтеграції країн Західної Європи, яка пройшла у своєму розвитку декілька етапів. Зараз єдиний європейський ринок є головною перевагою членства в ЄС. Це ринок з більш ніж 500 мільйонами людей, що становить 7 відсотків населення планети.

Також за результатами дослідження з'ясовано, що членство надає країнам ряд переваг. Зокрема, компаніям, які ведуть бізнес з однією країною в ЄС, простіше і дешевше, у багатьох випадках, здійснювати операції з іншими країнами ЄС. Відсутність валютно-обмінного ризику і усунення необхідності конвертувати валюти на ринках євро зменшує трансакційні витрати. Крім того, наявність єдиної валюти робить ціноутворення більш прозорим і послідовним між країнами та ринками.

Досліджено типи регіональної економічної інтеграції в контексті посилення взаємозалежності національних економік країн регіону. З огляду на наявні дані, можна зробити висновок, що економічний простір Європейського регіону є нерівномірним. У його просторовій організації господарства можна виокремити так звану центральну вісь розвитку. Внаслідок регіональної економічної інтеграції у межах «центральної осі розвитку» сформувалися «транскордонні райони» між Бельгією, Нідерландами та Німеччиною; Францією та Німеччиною; Францією та Швейцарією; Німеччиною та Люксембургом. Співпраця в межах цієї осі дала мешканцям країн економічну стабільність та успіх, соціальний захист.

Здійснивши аналіз основних економічних показників ЄС встановлено, що з 2019 року відбулося їх значне падіння. Covid-2019 сповільнив найбільші економіки світу. В подальшому вторгнення російської федерації до України посилило тенденцію, порушило ланцюжки постачання та вплинуло на всі сфери світової економіки та міжнародних відносин.

В процесі дослідження виявлено таку особливість функціонування ринку ЄС, як взаємозалежність економічних показників ринку в цілому від стану економік окремих держав-членів. Встановлено також, що на початку 2025 року економіка окремих країн ЄС сигналізувала про стабільне відновлення. Проте загальної картини це вже не змінить: економіка Євросоюзу пробуксовує, і пов'язано це насамперед зі слабкими показниками трьох найбільших країн ЄС - Німеччини, Франції та Італії.

На шляху до євроінтеграції Україна подолала чималий шлях. Повномасштабне вторгнення переорієнтувало зовнішню торгівлю країни на європейські ринки з часткою понад 55%.

Наша держава налаштована якомога швидше стати частиною внутрішнього ринку ЄС в усіх ключових галузях, таких як важка промисловість, сільське господарство, енергетика, цифрові послуги, транспорт, фінансова сфера, митниця. Це, своєю чергою, забезпечить як досягнення критеріїв членства в цілому, так і зробить Україну де-факто членом ЄС на рівні окремих секторів економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Амеліна І.В., Попова Т.Л., Владіміров С.В. «Міжнародні економічні відносини». Київ. 2013. 256с.
2. Алексеевко Н. С. Особливості інтеграційних процесів в ЄС / Н. С. Алексеевко // 75-а річниця ООН – сучасний стан та розвиток міжнародного права : збірник матеріалів Всеукр. наук. студент. конф. (м. Одеса, 30 листопада 2020 р.) / МОН України, НУ "ОЮА" ; відп. вед. М. Р. Аракелян. - Одеса : Гельветика, 2020. – с. 331-334.
3. Бойко І. *Європейський союз: історія становлення та його значення для України*. // Електронний журнал «Вісник Львівського університету». Львів, 2023. Вип. 76. с. 15– 32. (Серія : Юридична).
4. Європейська інтеграція : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / [С. В. Федонюк та ін.] ; за ред. С. В. Федонюка, В. Й. Лажніка. Вид. 2-е, переробл. й доповн. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2011. – 760 с. – (Посібники та підручники ВНУ імені Лесі Українки). С. 171-181.
5. Європейська Комісія. URL: https://policy.trade.ec.europa.eu/index_en (дата звернення 01.03.2025).
6. Історія Європейського Союзу. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Історія_Європейського_Союзу (дата звернення 01.03.2025).
7. International Trade in Services 2019. URL: <https://unctad.org> (дата звернення 16.02.2025).
8. Калініна С. П. *Міжнародний ринок праці в умовах глобалізації: міграційний дискурс* / С. П. Калініна, Ю. І. Коровчук, О. П. Кушнарєнко // Вісник Приазовського державного технічного університету: зб. наук. праць / ДВНЗ «ПДТУ». Маріуполь, 2018. Вип. 35. с. 69–76. (Серія: Економічні науки).

9. Кельбас А.О. *Аналіз впливу цифровізації на ринок праці. Моделювання та прогнозування економічних процесів. Збірник тез та доповідей XVII Міжнародної науково-практичної конференції. 2024. Том.1. с.24-28.*
10. Корнієнко В.О. *Україна в Європі та світі: електронний навчальний посібник / В. О. Корнієнко. – Вінниця: ВНТУ, 2018.*
11. Кульганік О. М. Сучасні процеси міжнародної торгівлі України в умовах глобалізації. *Електронний журнал «Ефективна економіка»*. 2019. №10. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2 (дата звернення 22.02.2025).
12. Євростат назвав країни ЄС з найбільшим держборгом [Електронний ресурс]. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2019/01/21/7091834/> (дата звернення 03.03.2025).
13. Литвиненко А. О., Литвиненко О. Д. Трансформація світового ринку в умовах глобалізації. Розділ 3. Параграф 3.1, 3.2., 3.3. Міжнародні економічні та суспільні відносини: стан, проблеми, перспективи розвитку : монографія / за ред. Л. М. Савчук, М. В. Корнєєва. Дніпро: Пороги, 2021. с. 69-110.
14. Людський розвиток в Україні. Пріоритети національної політики мінімізації асиметрії українського ринку праці / кер. авт. кол. О.І. Цимбал; Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. Київ: Академ-періодика, 2021. с.210
15. Матеріали Вісімнадцятої наукової конференції викладачів, здобувачів вищої освіти та молодих учених Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Зовнішня торгівля України товарами. Одеса: Ун-т Ушинського, 7–8 квітня 2023 р. — Том.2. с.124
16. Макаренко Н. А. *Нові перспективи вступу України до Європейського Союзу: вплив російсько-української війни 2022 року на Євроінтеграцію. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2022. № 1 (2022). С. 366–369.
17. Міжнародна економіка: Підручник/ за ред. В.М.Тарасевича – Дніпро: ПБП «Економіка», 2019 – 386с.

18. Міністерство економіки України. URL: <https://me.gov.ua/?lang=UA> (дата звернення 16.03.2025).
19. Могиль В. *Європейська інтеграція як перспективний напрям модернізації України*. Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління. 2022. Вип. 3 (63). с. 78–81.
20. Основні висновки Доповіді 2023 р. щодо України. EEAS. URL: <https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/> (дата звернення 06.03.2025).
21. Осташко Т.О. Структурні зміни у світовій торгівлі як чинник розвитку внутрішнього ринку України: колективна монографія. НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України». Київ. 2019. 350с.
22. Офіційний сайт Eurostats. URL: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu> (дата звернення 19.02.2025).
23. Офіційний сайт СОТ. URL: https://www.wto.org/english/tratoptrims_e.htm (дата звернення: 23.02.2025).
24. Офіційний сайт World Trade Statistical Review 2019. URL: <https://www.wto.org> (дата звернення 26.02.2025).
25. Офіційний сайт Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД). URL: <http://www.unctad.org> (дата звернення 16.02.2025).
26. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 14.02.2025р).
27. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua> (дата звернення: 28.02.2025).
28. Офіційний сайт Міжнародної організації праці: URL: <https://ilostat.ilo.org> (дата звернення 01.03.2025р).
29. Панов А., Сидорук Б.В. *Інтеграція України в світовий ринок праці*: Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2023. №46. с.72-76. URL: <http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua> (дата звернення 19.03.2025).

30. Прокопенко Л.Л. Актуальні проблеми європейської та євроатлантичної інтеграції України : зб. матеріалів XIX наук.-практ. конф. Дніпро, НТУ ДП. 2022. 151 с.
31. Рибак Г. І., Островський І. А. Міжнародний ринок послуг: сучасний стан та структура. *Електронний журнал «Ефективна економіка»*. №6. 2020. URL:<http://www.economy.nayka.com.ua> (дата звернення 06.02.2025).
32. Світовий банк. URL: <https://www.worldbank.org> (дата звернення 06.02.2025).
33. Сіденко В.Р. Кризові процеси у розвитку інтеграції в ЄС: витоки та перспективи. *Науковий журнал «Економіка і прогнозування»*. Київ, 2017. Вип.1. с.7-30.
34. Сінцов А. Огляд змін у міжнародній торгівлі: тренди, тенденції, виклики 2020 COVID-року. URL: <https://bit.ly/39IF247> (дата звернення 26.02.2025).
35. Сучасні процеси міжнародної торгівлі України в умовах глобалізації. *Електронний журнал «Ефективна економіка»*. 2019. №10. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2 (дата звернення 16.03.2025).
36. Ткаленко С. І. Євроінтегральне співробітництво України та ЄС. Стратегія розвитку України. 2015. № 1. с. 148–152.
37. Тохтамиш Т.О., Ягольницький О.А., Овчиннікова М.А. Проблеми системного підходу в економіці. Теоретичні аспекти організації зовнішньої торгівлі України з країнами Європейського Союзу: збірник наукових праць, вип. 2(64). Київ. 2018р. с.7-12.
38. Український центр економічних і політичних досліджень імені О. Разумкова. *Електронний журнал «Національна безпека і оборона»*. №1-2. 2022. URL:https://razumkov.org.ua/images/journal/NSD187-188_2022_ukr_full.pdf (дата звернення 19.02.2025).
39. Україна на шляху до ЄС: виклики та перспективи: матеріали круглого столу до Дня Європи в Україні (Київ, 9 трав. 2024 р.): за заг. ред. Л. Г. Комахи, М. С. Орлів, Ю. Г. Рубана. Київ: ННІ ПУДС КНУ, 2024. 112 с.

40. Федоришина О.О. Проблеми інтеграції України до Європейського Союзу. *Електронний журнал «Ефективна економіка»* Київ, 2012. Вип.4 URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/> (дата звернення: 10.03.2025).

41. Яковюк І. В. Історичні передумови і основні етапи європейської інтеграції / І. В. Яковюк // Вісн. Акад. прав. наук України. – №4. – 2003. – с. 82–92.

